

Kalevalaisten Naisten Liiton kulttuurilehti

4/2025

PIIRTA

Irtonumero 8,75 €

Sarjakuvataiteilija
Kati Kovács ja
viivan taika

Vuoden
2026 teema
on runolaulu

Louhen metsä lumoa

Kuva Kati Kovácsin kotialbumi

Kuva Lauri Greis

Kuva Henriikka Kivinen

Kuva Tero Ahonen

❖ Artikkelit

- 4 Kuinka elämästä syntyy tarina ja viivasta maailma / *Martta Puromies*
- 10 Karelian sportlore / *Sirkka-Liisa Mettomäki*
- 14 Jouluperinteet pysyvät ja muuttuvat / *Sirkka-Liisa Mettomäki*
- 16 Joulupuurot 2020-luvulla – misoa, savua ja paahtoa / *Tytti Lehtovaara*
- 20 Minä ja metsä / *Henriikka Kivinen*
- 24 Musiikillinen luonnonvoima / *Amanda Kauranne*
- 30 Nukkeja entisajan malliin / *Anne-Mari Tiainen*

❖ Kolumnit

- 9 Voiko aika olla ystävämme? / *Satu Laatikainen*
- 17 Pakolaisen lapsi / *Helena Ruotsala*

❖ Palstat

- 3 Pääkirjoitus / *Sirkka-Liisa Mettomäki*
- 8 Hetki runolle / *Ilona Vuori*
- 18 Pyhät metsät ympärillämme / Kartta menneisyyteen / *Johanna Roiha*
- 23 Siveltimenvetoja / *Minna Pyykkö*
- 27 Kutsumuksena kulttuuri / Luonto on pyhä / *Kaisa Juntunen*
- 33 Kulttuuriperinnön jäljillä / Gallen-Kallelan Museo ja Kalevala / *Minna Turunen*
- 32 Juurilta siiville – KNL 90 vuotta / Kulttuuria, johtajuutta ja tahtoa / *Petra Nikkinen*
- 37 Puheenjohtajalta / Hyvä tahto / *Aila Nieminen*
- 38 Yhdistysuutisia

❖ Ajankohtaista

- 13 Vuoden 2026 teema on runolaulu / *Sirpa Huttunen*
- 32 Lintujen laulua huviksi ja hyödyksi / *Kati Lampela*
- 32 Uusi oppimissivusto Kalevalasta / *Eveliina Ikwunna*

28 Arviot

TOIMITUS

Päätoimittaja

Sirkka-Liisa Mettomäki,
puh. 040 845 2455,
sirkkaliisamettomaki@gmail.com

Toimitussihteeri

Petra Nikkinen, puh. 040 521 7772,
nikkinenpetra@gmail.com

Pirran toimitusneuvosto

Kati Lampela, Merja Leppälahti,
Liisa Saavalainen, Laura Seesmeri

Graafinen suunnittelu

PunaMusta Oy / Tuula Koivula
Painopaikka PunaMusta Oy

Pirran tilausmaksu 35 euroa / vsk.

Nordea Helsingin Yrityspankki
FI90 2142 1800 0097 33Pirta 1/2026 ilmestyy 30.12.2026.
Aineiston tulee olla toimituksessa
23.12.2025 mennessä.

Osoitteenmuutokset oman yhdistyksen kautta.

KALEVALAISTEN
NAISTEN LIITTONeljäs linja 24, 00530 Helsinki
www.kalevalaistennaistenliitto.fi**Puheenjohtaja** Aila Nieminen
aila.nieminen@kalevalaistennaistenliitto.fi**Toiminnanjohtaja** Sirpa Huttunen,
puh. 050 520 1314
sirpa.huttunen@kalevalaistennaistenliitto.fi**Yhteisösuunnittelija** Tytti Lehtovaara,
puh. 050 325 2893
tytti.lehtovaara@kalevalaistennaistenliitto.fi**Toimisto**
toimisto@kalevalaistennaistenliitto.fi

#kalevalaisetnaiset

www.kultti.net

Kuva Petra Nikkinen

Eleginen evankeliumi

OLIN JOKIN AIKA SITTEN Helsingin kaupunginorkesterin konsertissa, jossa vieraileva sellotaiteilija **Luka Coetzee** soitti **Edward Elgarin** sellokonserton. Esitys vaikutti minuun syvästi. On sanottu, että Elgar aloitti teoksen säveltämisen pari kuukautta ensimmäisen maailmansodan päättymisen jälkeen ja että se on kuin eleginen viesti maailmalle ja kulttuurille, jonka sota tuhosi.

Ihmisen ajatukset liikkuvat usein omituisia ratoja. Liikutuin siitä, miten tässä usein julmassa ja arvaamattomassa maailmassa on myös aivan uskomatonta kauneutta ja lempeyttä. Ajattelin, miten kulttuuri tuottaa meille näitä positiivisia elämyksiä, ja sitten aloinkin ajatella rahaa.

Sävellykset, konsertit, maalaukset, veistokset, kirjallisuus, elokuvat, teatterikappaleet ja niin edelleen eivät synny ilman, että jossain kohdassa rahaakin tarvitaan. Myöskään tiede ei synny ja kehity pelkästä intohimosta tutkimiseen. Vaikka taiteen ja tieteen tekijöillä on usein paho tekemiseensä, niin laskut erääntyvät heilläkin.

Nyt elämme monella tapaa ankaria aikoja myös taloudellisesti. Ainakin näyttää siltä, että taiteen ja tieteen vastaisuus on kehityssuunta maailmalla ja meilläkin: ei ole varaa, sanotaan. Me kalevalaiset naiset olemme kulttuurin suurkuluttajia, sen olen saanut vuosien saatossa omin silmin todeta. Se, että maksamme muutaman lantin niistä elämyksistä, joita meille tarjotaan, on minusta vain kohtuullista. Tämä ei muuta suurta kuvaa, mutta osoittaa

ainakin, minkä puolesta me haluamme toimia: kukoistava ja kehittyvä kulttuuri-elämä on sivistysvaltiolle elinehto.

Minulle on muutaman kerran elämänsäni käynyt niin, että taideteoksen edessä pala nousee kurkkuun ja kyöneleet alkavat valua silmistäni. Näin esimerkiksi **Leonardo da Vincin Viimeisen ehtoollisen** äärellä Milanossa ja nyt Elgarin sellokonserttoa kuunnellessa. Nämä kokemukset eivät unohdu, vaan kannan niitä mukanani tuomassa elämässäni kauneutta, lohtua ja uskoa parempaan.

Kuluva vuosi lähestyy loppuaan. Itse kullekin on sattunut ja tapahtunut kaikenlaista, joillekin enemmän, joillekin vähemmän, toisille harmeja, toisille taas mukavia asioita. Toivon, että erilaiset taide-elämykset ovat tänäkin vuonna ilahduttaneet ja inspiroineet teitä niin, että voimme **Eino Leinon** Tumman sanoin panna ”päivät päälletyksiin niin tulevat kuin menevät, niin paremmat kuin pahemmat, päällimmäiseksi paremmat”.

*Toivotan teille kaikille
rauhallista joulun aikaa!*

Sirkka-Liisa Mettomäki
Päätoimittaja

JK Jouluvirret ovat vanhinta joulumusiikkia. Tunnetuimpia ovat Hoosianna ja Enkeli taivaan, jotka ovat molemmat käännöksiä. Lisää joulutietoa: <https://tietava.finlit.fi/juhlakalenteri/joulu/>

Kuinka elämästä syntyy tarina ja viivasta maailma

Moninkertaisesti palkittu sarjakuvataiteilija Kati Kovács on piirtänyt pienestä asti ja noussut suomalaisen sarjakuvataiteen kärkinimeksi nykyisestä asuinmaastaan Italiasta käsin. Kovácsille luomisprosessi on seikkailua; elävä viiva sekä lihallisuus ovat hänen tyylinsä kulmakiviä.

Teksti **Martta Puromies**, kuvat **Kati Kovács**

Kati Kovács lienee yksi Suomen tunnetuimmista sarjakuvantekijöistä, eikä suotta. Pitkän linjan sarjakuvataiteilija on julkaissut ensimmäiset teoksensa 1990-luvulla, ja toiminut siten vapaana sarjakuvataiteilijana jo kolmisenkymmentä vuotta.

Aivan ensimmäiset sarjakuvansa Kovács julkaisi jo 13–14-vuotiaana *Ilta-Sanomissa* ja *Raketti*-lehdessä. Merkittävimpiin ensimmäisiin julkaisupaikkoihin *Suuren kurpitsan* ja *Kannuksen* lisäksi kuuluu kuitenkin juuri ajankohtaiseksi noussut *Naarassarjat*-lehti.

Tänä vuonna ilmestynyt *Naarassarjat* (2025) on kokoomateos, joka sisältää kaikki lehden seitsemän numeroa näköispainoksina. Mukana sarjassa on **Leena Romun** artikkeli ”Säyseän feminiinisyyden ihanteita murskaamassa” ja **Johanna ”Roju” Rojolan** muisteluita lehden teon ajoilta. Kati Kovács nostaa itsekin *Naarassarjat* sekä uuden antologian heti puheeksi, onhan haastatteluhyteytemme Italiasta

Turkuun, jossa kyseisen kokoomateoksen julkkareita on juuri vietetty.

1990-luvun pienlehdet, kuten *Naarassarjat*, tulivat Kovácsin mukaan tarpeeseen. Se, että *Naarassarjoja* oli alun perin tarkoitus julkaista vain yksi numero, vaikka lopulta niitä ilmestyi seitsemän, tuntuu kertovan siitä, että tällaiselle kanavalle todella oli tarvetta. Ennen sitä naiset olivat sarjakuvantekijöinä vielä harvinaisuuksia.

Toki suomalaisen sarjakuvan historiassa **Tove Janssonin** ja **Maija Karman** tapaisia yksittäisiä naistekijöitä löytyy, mutta harvemmin kovinkaan esille nostetusti. Edellä mainitutkin ovat kenties enemmän tunnettuja muusta työstään kuin sarjakuvasta. Naisten tekemä sarjakuva on ennen 90-lukua painottunut lastenlehtiin ja miesten takaa työskentelyyn nimettöminä ”avustajina”. Ala oli vielä 90-luvulla niin miesvaltaista, että kun Kovács ja muutamat muut pääsivät julkaisemaan sarjakuvaansa, kutsuttiin heitä naissarjakuvantekijöiksi. Nykyään

Kati Kovács palkittiin vuonna 1999 Puupäähatulla. Kuva vuodelta 2021.

”Piirtämiselle löytyy aina aikaa.”

Kati Kovács on tehnyt sarjakuvistaan omanlaisen elämänsä näyttämön.

onneksi naisetuliite on voitu jättää pois. Ennen miesvaltaisella kentällä on tätä nykyä mahdollisesti jopa enemmän naisia piirtämässä. Kati Kovács on siis päässyt näkemään tämän muutoksen ja olemaan mukana tekemässä tilaa muille naisille suomalaisella sarjakuvakentällä.

Piirtäjä vai kenties apinanainen?

Kati Kovács kertoo piirtäneensä aina. Lapsena hän on kirjoittanut Ystäväni-kirjaan ryhtyvänsä isona sarjakuvapiirtäjäksi. Tosin hän myös sanoi ryhtyvänsä apinanaiseksi viidaktoon, mutta apinoita varten onkin sittemmin omistettu teos *Viidakko-naisena Vatikaanin varjossa* (2008), joten täysin huomiotta eivät hekään ole jääneet.

Lapsuudessa Kati Kovácsin kotona oli aina kyniä ja paperia esillä ja kaikki perheen neljä sisarusta ovat piirtäneet. Kovácsin perheessä piirtäminen on itse asiassa ollut läsnä monessa sukupolvelsa. Sekä hänen äitinsä ja isoäitinsä ovat opiskelleet Ateneumissa, isoäiti piirustuspuolen ja äiti koristemaalauksen osastolla. Myös muita eri taiteilijoita suvussa on riittänyt.

Piirtäminen on Kovácsille luonnollista. Se on ollut hänellä aina, lähtöpistettä tuntuu hankalalta määrittää. Sama tunne Kovácsilla on omasta piirustustyylistään. Hän ei ole tietoisesti kehittänyt tai kehitellyt omaa tyyliään. Joitakin esikuvia hänellä kuitenkin on. Useat heistä ovat enemmän kuvataiteen kuin sarjakuvan

Kati Kovácsin alter ego juhlimassa 50-vuotiaasta Puupäähattua. Piirros vuodelta 2022.

INFO

Kati Kovács

- Syntynyt Helsingissä 1963
- Opiskellut graafista suunnittelua Taide-teollisessa korkeakoulussa 1984–1986
- Vapaa sarjakuvataiteilija vuodesta 1988 lähtien
- Julkaissut lukuisia kokoelmateoksia, omia sekä yhteistyönä tehtyjä sarjakuva-albumeita, strippisarjakuvaa sekä piirroksia lehdissä
- Sarjakuvia on käännetty muun muassa ruotsiksi, ranskaksi ja unkariksi
- Asuu Italiassa puolisonsa ja Arturo-kissan kanssa. On asunut maassa vuodesta 1986 lähtien.

puolella, sillä vaikka Kovács lapsena on lukenutkin erityisesti Tinttiä ja Asterixia, on sarjakuvan lukeminen muuten jäänyt vähemmälle.

Sarjakuvataiteilijoista Kovács mainitsee kuitenkin **Hergen** ja **Uderzon** lisäksi **Claire Bretécherin** ja **Joakim Pirisen**. Murrosiässä Kovács sanoo tutkineensa taas todella innokkaasti ekspressionismin ja impressionismin mestareita ja innostuneensa heistä. Hän ei kuitenkaan ole koskaan pyrkinyt imitoimaan kenenkään ihailmansa piirtäjän tyyliä.

Elävä viiva ja liikkeen lumo

Kovácsin tyylin kulmakivet ovat viiva ja elävyys. Näistä piirteistä hän on pitänyt ihailmiensa sarjakuvataiteilijoiden tyyli-ssä ja pyrkii toteuttamaan niitä omassa työssään. Tyyli ei ole syntynyt tietoisesti, vaan kehittynyt vuosien mittaan orgaanisesti. Elävä viiva ja hahmojen liike ovat aina kuitenkin olleet hänen piirtämisensä ydin, hänen ”juttunsa”.

Sarjakuvan lisäksi Kovács on työskennellyt myös kuvataiteilijana, mutta sarjakuva on ilmaisumuotona hänelle kuitenkin se luonnollisin. Ennen ensimmäisiä julkaisuja hänellä oli pieni tauko sarjakuvan piirtämisessä. Lukioaikana Kovács vielä piirsi ”tilaussarjakuvia” ystävilleen, luki- on jälkeen Italian au pair -vuosien aikana sarjakuva jäi kuitenkin hetkeksi, kunnes Kovács taas palasi sen pariin tosissaan noin 25–26-vuotiaana. Pian tulivatkin Naarassarjaa, *Kannusta* ja *Suurta Kurpit-saa* seurannut Liken kustannussopimus ensimmäiseen isompaan omaan julkaisuun *Vihreään rapsodiaan* (1994).

Inspiraationa oma elämä

Jos omaa piirustustyyliä ja sen alkupistettä on hankala määrittää, pystyy Kovács kuitenkin löytämään tarkasti yhden sarjakuvallisen ominaisen piirteiden alkupisteen. Nimittäin autofiktiivisyyden. Kun Likeltä

oltiin nuoreen Kovácsiin yhteydessä ja kysyttiin kiinnostusta lähteä tekemään ensimmäistä sarjakuvaromaania, oli Kovács aluksi kauhuissaan. Mistä hän kirjoittaisi? Mistä hän saisi aikaiseksi kokonaisen kirjan verran tarinaa? Pohdiskelusta lähti liikkeelle ajatus oman elämän ottamisesta tarinan alkupisteeksi.

Kati Kovács ei pidä teoksiaan omaelämäkerrallisina, mutta myöntää niiden saaneen vaikutteita omista kokemuksistaan ja havainnoistaan autofiktion hengessä. Näin sai alkunsa myös *Vihreä rapsodia*: vierailu kirjekaverin luona Unkarissa on todellisuudesta lainattua, vaikka tarinan loppu meneekin aivan surrealistiseksi.

Kovácsin teoksissa viiva ja hahmot ovat elävän ja lihallisen oloisia, ja myös tarinoiden juonet ammentavat osin todellisesta elämästä. Vaikka autofiktiivisyys kulkee mukana hänen työssään, hän on tarkka rajasta: perhe tai läheiset eivät koskaan kuulu hänen tarinoidensa maailmaan. Tosielämän ihmiset ovat hänelle koskemattomia.

Ei tyhjän paperin pelkoa

Ideoita ja aiheita tarinoille Kovács siis saa elämästään, mutta mistä hän löytää inspiraationsa? Voisi kuvitella, että kun takana on pitkä ura, mahtuisi vuosien varrelle piirustusblokki jos toinenkin. Näin ei kuitenkaan ole. Kovács kertoo, että tyhjän

Kuva Roberto Tadioli

Sama utelias katse maailmaan eri aikoina. Kovácsin alter ego ja lapsuuden Kati kuvattuna vuonna 1969. Kuva Pertti Kovács.

”Kovácsin tyylin kulmakivet ovat viiva ja elävyys.”

paperin pelko puuttuu häneltä kokonaan, motivaatiota tai inspiraatiota piirtämiseen ei tarvitse etsiskellä tai kaivella. Jo muutama piirtämätön päivä tuntuu hänestä hassulta, pikemminkin piirtämiselle löytyy aina aikaa.

Kun Kovácsin lapset olivat pieniä, hän käytti yöt piirtämiseen. Enää hän ei kuitenkaan sellaista jaksaisi. Tiukkaa aikataulua tai raameja ei työpäivälle ole vielä, vaan ne muokkautuvat mielentilan mukaan. Ainoaksi kriteeriksi piirtämiselle Kovács mainitsee ”siistin kämpän.” Ympäristön on siis oltava hallinnassa, jotta voi rentoutua ja uppoutua työhön. Myös se, missä vaiheessa työtä on milloinkin, vaikuttaa työhön uppoutumiseen. Kovács kertoo alkuvaiheen olevan kenties mieleisin työvaihe itselleen.

— Ensimmäisten sivujen kihelmöinti on mieletön fiilis. Siinä kohdin käy todella kierroksilla.

Kielen voimaa ja uuden luomista

Miten tarina käytännössä lähtee liikkeelle? Kati Kovács pääasiassa käsikirjoittaa teoksensa itse. Hän on tehnyt muutamia yhteistyöjulkaisuja käsikirjoittaja **Pauli Kallion** kanssa ja vuonna 2021 sarjakuvasovituksen **Minna Nurmelinin** runosta. Yksin työskentely ja omien juttujen kä-

sikirjoittaminen on kuitenkin Kovácsille ominaisin työskentelytapa.

Mitään kokonaan valmista käsikirjoitusta Kovácsilla ei ole ennen kuin piirtäminen aloitetaan, se tuntuisi hänestä liian vangitsevalta. Käsikirjoitus etenee prosessin mukana. Ennen työn aloittamista Kovács kerää luonnoskirjaansa pieniä asioita: havaintoja, hahmoja, dialogin pätkiä, jotka voivat olla mistä tahansa muodostumassa olevan tarinan kohdasta. Kun uuden tarinan varsinainen työstäminen alkaa, muutama sivu käsikirjoitusta saattaa olla valmiiksi kirjoitettuna. Muutoin tarina etenee omalla painollaan.

— Se on ikään kuin seikkailu, Kovács kuvailee.

Vanhoihin luonnoskirjoihin hän palaa välillä, mutta vuosien takaiset luonnokset eivät päädy enää työstämisen alle tai uusiin käsikirjoituksiin. Se, mikä on mennyttä, on mennyttä.

Kovács myös kertoo kirjoittavansa aina suomeksi. Vaikka italian kieli on tärkeä ja rakas, on suomen kielellä erityinen paikka hänen sydämessään. Kovács kokee suomen kielen hyvin ilmaisuvoimaiseksi. Joskus hän on yrittänyt kirjoittaa italiaksi, mutta se ei ole tuntunut omalta. Sen sijaan oman valmiin teoksen kääntäminen onnistuu paremmin, kun asiat on saanut luomisvaiheessa ilmaista suomen kielellä.

Nuorena Kovács harrasti ystävänsä kanssa ”sanojen vääntämistä”, leikkiä, jossa kehitetään omia sanoja. Sanaleikki oli niin tarttuvaa, että ystävykset saivat keran porttikiellon baariin ja lensivät bussitakin ulos liian kovaa nauramisen vuoksi. Nämäkin hetket ovat löytäneet tiensä hänen teoksiinsa: antologiassa *Miestenliijäksi sirkukseen* (2003) julkaistu tarina *Suuri suu* (1995) sai inspiraationsa juuri näistä tapahtumista.

Keskeneräisistä töistä Kovács ei mielellään puhu, mutta kertoo haaveilevansa uuden antologian kokoamisesta. Sitä jäämmme innolla odottamaan ja jätämme hänet ja Arturo-kissan työnsä ääreen, Italian auringon alle. ❖

Teokset

- *Vihreä rapsodia* (1994)
- *Karu selli* (1996)
- *Minne matka Laura Liha?* (2001)
- *Pahvilapsi* (2001)
- *Miestenliijäksi sirkukseen* (2003)
- *Josef Vimmatun tarina* (2004)
- *Onnen lahjat* (käsikirjoitus Pauli Kallio, 2004)
- *Silmä ulos* (2005)
- *Väritetyt unet* (käsikirjoitus Pauli Kallio, 2007)
- *Viidakkonaisena Vatikaanin varjossa* (2008)
- *Onnen lahjat 2: Tappele kuin mies* (käsikirjoitus Pauli Kallio, 2009)
- *Kuka pelkää Nenian Ahnavia?* (2010)
- *Deltan kaksoiset* (2014)
- *Kamileen labyrintti* (2016)
- *Quo vadis, Katalin?* (2019)
- *Eläimelliset aakkoset aikuisille* (2021)
- *Kaya* (2024)

Palkinnot

- Nuori Suomi -palkinto 1996
- Ruotsin sarjakuvaseuran Urhunden-palkinto vuoden parhaasta käännösalbumista 1997
- Puupäähattu 1999
- Kemian pohjoismaisen sarjakuvapalkinnon Grand Prix 2001
- Lempi Grand Prix 2004
- Vuoden 2011 Sarjakuva-Finlandia (jaettu)
- Sarjakuvataiteen valtionpalkinto 2014
- WSOY:n kirjallisuussäätiön tunnustus-palkinto 2020.

Kirjoittaja on sarjakuvia tutkaileva kirjallisuudenopiskelija, joka yliopiston ulkopuolella viettää aikansa kiipeillä.

Kati Kovácsin *Quo vadis, Katalin?* sinkoaa alter egonsa Katalinin Roomaan, jossa hän törmää etelän machomaailmaan ja ravistelee sitä railakkaasti antiikin aikoihin asti.

Pyristelen linnunluita,

lapaluut soljuvat selkäni takana, kun käytän käsiäni.
Ne voisi helpoin pihdein poistaa, niin kuin viisaus poistetaan
pudonneiden hampaiden jättämien reikien kautta, ja aivosolut sierainten.

Näen ihmeellistä, kummallista maailmaa keskimitan korkeudelta.
En voi enää sanoa siitä juuri mitään,
pyytää korkeintaan.
Toivoa aikaa kääntymään. Lisätä
ylimääräiset jalat.

Jäin nähtävästi apinan ja lentäjän väliin uupumaan syntytarinaa.
Minussa asuu kuulemma karvainen esi-ihminen, ei maksa vuokraa.
Valuvan vesikuvastimen mieluiten täyttäisin jumaluuksin, eivät ne
suostu laskemaan rahojaan matkalippuun, kohti alisempaa.

Havaintoni määrää minulle tuntematon joku jostain sammakon ja linnun näkökentän väliltä.
Kadonnut.

Lepakkokin on pelkkä eräänlainen pieni keksimätön lentokone lepakon
soluille jotka käskevät: avaa!

Runo teoksesta Anomuksia Evoluutiolle (Rosetta Versos, 2025)

"Menneisyyden jäljet nykyhetkessä ovat aina kiehtoneet minua. Eriyisen tajuntaa räjäyttäviä ovat ne merkit, jotka kertovat esivanhemmista ja olennoista, joista emme voi muistaa mitään tai välttämättä tietääkään kovin paljon. Joku otus teki vuosimiljoonia sitten näin ja siksi minulla ei ole siipiä. Toinen otus laskeutui puusta ja siksi minä kävelen kahdella jalalla. Kaikenlaista kummallista matkamuistoa on jäänyt ruumiiseen, joka minulla on lainassa: minulla, joka on joku, joka asuttaa tätä katoavaa. Valitsin juuri tämän runon, koska koen sen paitsi heijastelevan Pirta-lehden vuoden teemaa, ihmistä osana elonkirjoa, myös runokokoelmani laajempaa evoluution ihmettelyä."

Ilona Vuori on muunsukupuolinen Kriittisen korkeakoulun kirjoittajakoulun käynyt runoilija, jonka näytelmiä on esitetty Tampereen harrasteilijateattereissa sekä Tsekin Brnossa, Masarykin yliopiston suomalaisessa teatterissa. Hänen tekstinsä ovat menestyneet muun muassa Lahden Runomaratoniin runovideokilpailuissa ja Kouvolan dekkaripäivien kirjoituskilpailuissa.

Voiko aika olla ystävämme?

AIKAA TULEE AINA LISÄÄ, sanoi eräs entisen työpaikkani esihenkilö vuosia sitten alaisilleen. Työntekijät tuskailivat tehtävien pursuilevaa määrää ja tekemiseen käytettävissä ollutta liian niukkaa aikaa. Tunti tosiaan seurasi toistaan, sikäli lausahduksessa oli viisautensa. Juuri silloin se ei kuitenkaan helpottanut kohtuutonta painetta.

Ihmisen kokoisessa mittakaavassa elämän rytmi on vaihteleva. Joihinkin ajanjaksoihin tiivistyy asioita enemmän kuin toisiin, eikä siinä ole mitään ihmeellistä. Silti on hetkiä, jolloin aika tuntuu lipeävän käsistä – kaaos, vastuu ja odotukset kasaantuvat, ja ihmisestä tulee pahimmillaan oman elämänsä sivullinen, joka ei pääse sisään siihen, mitä tapahtuu.

Mitä aikaan sitten mahtuu? Ostin juuri kalenterin tulevaa vuotta varten. Silmiäni edessä on kokonainen vuosi, ja silti tiedän jo nyt, etten ehdi tehdä kaikkea sitä, mitä ”pitäisi”. Johonkin saakka voin suunnitella ajankäyttöä, mutta elämä ei suostu ohjaksiin. Ajan kanssa eläminen vaatii sitä paitsi myös muuta kuin sen käyttämistä: on oltava tilaa hahmottaa tapahtuva ja tunnustella olemassaoloa.

Kuluneen vuoden kalenterin sivuja selaamalla huomaa, että olen elänyt jälleen kirjojen, laulujen ja ihmisten aikaa. Olen saanut tehdä rakastamaani työtä ja liikkua paikoissa, joissa ajatukset kasvavat sanoiksi. Näin loppuvuodesta voin ynnäillä myös sen, että olen käyttänyt lukuisia tunteja liikkeessä, junan kyydissä, paikoillaan mutta pysähtymättä. Arjessa ja sen laitamilla asiat, hetket ja suunnitelmat ovat jälleen pakkautuneet, venyneet, muuttaneet muotoaan, eikä viikko-ohjelma kerro sitä, miten päivistä on täytynyt rutistaa hetkiä, joissa lukea, liikkua ja nukkua vähän lisää, hengitellä.

Ajan kanssa ystävyystyminen lienee oppimisen kysymys. Olenko muistanut vain olla, olla ajan kanssa kuin ystävä, seisautuen? Sillä vasta pysähtyneissä hetkissä koettu jäsenyyttä. Vasta silloin alkaa nähdä, mikä on ollut tärkeää ja mikä vain merkitystä pakenevaa hälyä. Ja olenhan antanut lähellä olevilleni suurimman lahjan, mitä

Kuva Vilja Tamminen

voi olla: jaettua aikaa? Lopultahan mikään ei ole mitään ennen kuin se resonoi jossain tai jossakussa ja saa kaiun maailmassa, sinussa tai minussa.

On omalla tavallaan etuoikeutettua saada pohtia ajankäyttöään ja tuskailla ajan riittämättömyyttä. Ajan rajallisuuden äärellä olemme kaikki, mutta joissakin olosuhteissa aika näyttäytyy ylellisyytenä – mahdollisuutena, jota jokaisella ei ole.

Yhdellä taannoisista junamatkoistani ikkunassa vilisti sumuisen kesäamun sarastus, maisema ojentautui päivää kohti. Istuin ravintolavaunussa, jossa ukrainalainen myyjä kertoi kaiuttimissa päivän pasta-annoksen hinnan. Sen perään mies lisäsi jotain, mikä sai tavallisen tiistain tunnelman kohoamaan lähes pyhäksi. ”Menneisyyden ja nykyisyyden välissä on vain tämä hetki. Ja sitä kutsutaan elämäksi”, hän sanoi. ❖

Kirjoittaja on kulttuurin ja kirjallisuuden ystävä, joka työskentelee kustantajana. Laatikainen on tehnyt useita tietokirjoja, ja tänä syksynä häneltä on ilmestynyt esikoisromaani *Hyvästi itä*.

Karelian sportlore

Miten kansallispukua voisi hyödyntää nykypäivässä?
Voisiko urheiluvaatteessa olla viitteitä kansallispukuun?
Tätä ajatusta lähti tutkimaan Lauri Greis Aalto-yliopiston kandidaatintyössään.

Teksti **Sirkka-Liisa Mettomäki**, kuvat **Kristian Presnal**

Lauri Greisilla oli ylioppilaaksi tulon jälkeen useampikin vaihtoehto opiskelualaksi. Lopulta hän päätyi Aalto-yliopistoon opiskelemaan vaate- ja tekstiilisuunnittelua. Tähän uravalintaan voimme kaikki olla tyytyväisiä.

– Vaatteet ja muoti ovat aina kiinnostaneet minua. Ajatus muodista ammattina kehittyi hiljalleen 20 ikävuoden jälkeen, kun kiinnostus taiteelliseen ilmaisuun heräsi. Tein tuolloin räpmusiikkia, ja uskon sillä olleen vaikutusta taiteelliselle heräämiselle. Jos en työskentelisi vaatesuunnittelijana, työskentelisin varmaan ruoan tai kielen parissa.

Vaatteet on mun aatteet

Lauri Greisin oma pukeutuminen on hyvin käytännöllistä. Hän pukeutuu sään mukaan mukaviin ja väliin vaatteisiin. Hän ei juuri halua erottautua pukeutumisellaan ja suosii siksi mustaa, joka katoaa sujuvasti massaan.

– Ehkä aatteellisin asia pukeutumisessani ovat rikkinäiset vaatteet. Minua ei haittaa käyttää risaisia ja kuluneita vaatteita. Pysin olemaan vaatteideni loppukäyttäjäksi ja luovun vaatteista vasta, kun en voi enää korjata niitä.

Kaiken kaikkiaan Lauri Greis katsoo,

että muodin opiskelu on avartanut hänen näkemystään pukeutumisesta. Hän ei arvioi ihmisiä heidän vaatteidensa perusteella.

– Meidän on hyvä ymmärtää, että pukeutuminen ja tyyli ovat eri asioita.

Mallisto kertoo tarinaa

Lauri Greis teki kandidaatintyössään *Karelian sportlore*-malliston, joka sai innoituksensa Antrean kansallispuvusta ja moderneista ulkoilu- ja urheiluvaatteista.

– Idea mallistoon tuli mummilta peritystä Antrean puvusta. Sykeröpäähine, tupsut, pliseerattu hame ja esiliina olivat ensi kertaa nähtynä vaikuttava näky. Puku tuntui taianomaiselta, mutta samalla se oli konkreettinen lähtökohta vaatemallistolle. Lisäksi halusin mallistolla kunnioittaa mummiäni ja tämä teki mallistosta henkilökohtaisen.

Lauri Greisin mummi oli kotoisin Terijoelta, ja hän oli saanut puvun serkultaan, jolle puku oli jäänyt pieneksi. Sipoon Talmassa opettajana toimineella mummillla oli ollut tapana esitellä pukua oppilailleen. Mummi käytti pukua juhlapukuna, esimerkiksi häissä ja koulun kevätjuhlissa.

– Mummin puku on Vuorelman valmistama ja mummi on muokannut sitä itse. Hän on kaventanut liiviä ja lisännyt

hameen vyötärölle kuminauhan. Nämä ovat vaatesuunnittelijalle mielenkiintoisia käytön jälkiä, jotka luovat uuden kerroksen puvun historiaan.

Lauri Greis kertoo, että hän ei ennen lopputyötään tiennyt kansallispuvuista mitään, mutta mitä enemmän hän pukuihin perehtyi, sitä mielenkiintoisemmiksi ne muuttuivat. Vaatesuunnittelijana hän näkee puvussa myös mielenkiintoisia kaa-voituksellisia ja kudonnallisia ratkaisuja.

Lauri Greis tutkii mallistollaan suomalaisuutta ja karjalaisuutta. Tavallaan hän loi siteen karjalaisuuteensa mumminsa puvun kautta. Tässä ei kuitenkaan riittänyt vain uuden suunnittelu, vaan hän perehtyi myös kulttuurihistoriaamme ja kulttuuriperintöömme.

– Minusta on uskomatonta, kuinka paljon yksi puku voi pitää sisällään tietoa. Puvut kertovat menneestä elämästä, kuten tapakulttuurista, materiaaleista, käsityötekniikoista ja historiasta aina 1700-luvulta tähän päivään.

Lauri Greisin Karelian sportlore-mallisto on ymmärrettävästi kaukana perinteisestä kansallispuvusta, mutta mallisto kantaa vahvoja vihjeitä inspiraationsa lähteestä, Antrean puvusta.

– Aallossa painotetaan taustatutkimuksen tekemistä ja meitä opetetaan

Kuva Lauri Greis

”Tuulipuku kertoo suomalaisesta elintavasta.”

havainnoimaan ja inspiroitumaan. Ehkä halusin löytää kansallispuvuista jotain olennaista, joka resonoi meissä kaikissa.

Urheiluvaate inspiroi

Lauri Greis on kiinnostunut urheilu- ja vapaa-ajan pukeutumisesta, joten malliston rakentaminen niiden varaan tuntui luontevalta.

– Urheiluvaate tuli mukaan ammatillisesta mielenkiinnosta ja jopa tulevaisuuden työpaikka mielessä pitäen. Ulkoilu- ja urheiluvaatteissa on paljon mielenkiintoisia rakenteita ja ne ovat teknisesti hyvin haastavia. Ulkoilu- ja urheiluvaatteet ovat trendikkäitä arkivaatteita ja täydellinen vastakohta kansallispuvulle.

Ehkä juuri kahden maailman – kansallispuvun ja urheiluvaatteen – kontrasti loi mielenkiintoisen yhdistelmän, joka on kiinnittänyt laajemminkin huomiota. Aalto-yliopiston Näytös24-tapahtumassa Karelian sportlore -mallisto voitti Fiskars-palkinnon, Konstsamfundet-palkinnon ja Suomen Tekstiili & Muoti -palkinnon. Lisäksi mallisto osallistui pohjoismaisille muotikouluille suunnattuun ALPHA 2025 -kilpailuun, jossa voitoksi tuli EMMA Museum Exhibition -Prize. EMMAn näyttely päättyi hiljattain, mutta yksi Lauri Greisin malliston puku on esillä Museo Elielissä Joensuussa.

Tuulipuku kunniaan

Keskustellessamme Lauri Greisin kanssa muodista ja vaatteista eri aikoina päädyimme puhumaan myös tuulipuvuista. Huomasin omien ajatusteni jääneen 1980-luvulle, enkä osaa juuri kamalampaa kuvitella kuin vienosti lenkkipolulla suhahteleva tuulipuku.

Lauri Greis, joka haluaisi tulevaisuudessa suunnitella nimenomaan urheilusta inspiroitunutta muotia, puhuu kuitenkin tuulipuvusta lempeästi.

– Tuulipuku on mukava, käytännöllinen ja demokraattinen vaate. Se kertoo suomalaisesta elintavasta. Uskon myös, että tuulipukukansa-ajatuksen negatiivinen leima on karissut pois ja nyt vanhoissa tuulipuvuissa on jotain hyvin nostalgista. Tuulipuvun voisi ajatella olevan uusi kansanpuku ja mallistoni voisi ajatella olevan tästä uudesta kansanpuvusta inspiroitunut kansallispuuku. ❖

Kansallisiaiheiset silkkipuvut

ELSA HEPORAUTA ehti moneen suuntaan ulottuvan toimintansa aikana pohtia myös mahdollisuutta luoda nykyihmisille suomalaiseen perinteeseen pohjaavaa vaatetusta. SKS:n arkistosta (SKS. KIA. Elsa Heporaudan arkisto, myös sivun kuvat) löytyy kolmen liuskan verran hänen pohdintaansa siitä, olisiko aika kypsä ”kansallisiaiheisille silkkipuvuille”.

Heporauta kirjoittaa, että ”on kuitenkin oikea ja täysin kannatettava idea pyrkiä käyttämään kansallisia aiheita nykyajan tarve-esineissä mm. puvuissa”. Tätä ovat hänen mukaansa jotkut muotitaiteilijat jo tehneetkin ottamalla malleihinsa yksityiskohtia kansantaiteesta. Lausuja **Kaarina Björkroth-Lylyn** esiintymisasu on hänen mukaansa hyvä esimerkki ”kansallisiaiheis-

sestä silkkipuvusta: suomalainen, karjalaisaiheinen luomus, arvokastyylinen ja kevyt”.

Kirjallisessa pohdinnassaan hän toteaa, että ”kansallisiaiheisten pukujen renessanssi halvaksi tulevasta silkistä on hyvä ja kannatettava ajatus, mutta sen toteuttaminen kaivannee vielä asiantuntijain suorittamaa syventävää ennakkotyötä, ennen kuin tuotteita päästetään myyntiin”. Lisäksi hän kirjoittaa, että ”valmiiden ja vakiintuneiden kansallispuku-

jen kopiointi korviketavaralla aiheuttaisi varmaankin ankaraa vastustusta useiden piirien taholta”.

Elsa Heporaudan idea ei siis vielä 1950-luvulla oikein ottanut tuulta alleen. Malleja kuitenkin piirrettiin ja ommeltiinkin, koskapa Kalevala-Puku Oy järjesti kansallisiaiheisten silkkipukujen muotinäytöksen hotelli Tomissa Helsingissä. ♦

Ks. myös Pirta 4/2010: Suvi Ratinen, Kalevala-pukuja laajoille piireille.

Vuoden 2026 teema on RUNOLAULU

Teksti **Sirpa Huttunen**

Ensi vuonna keskitymme runolauluun. Se on elävää kulttuuriperintöä, joka muotoutuu myös tässä ajassa. Sitä harjoitetaan kansanmusiikkiryhmissä ja harrastajapohjalta myös kalevalaisten naisten parissa. Runolaulun voi kuvata olevan itämerensuomalaisten kansojen yhteinen laulukieli.

Alun perin runolaulua opittiin suullisesti, mutta runojen tallentamisen ja *Kalevalan* ilmestymisen myötä sitä on opittu myös lukemalla. Runolaulu on kuulunut ihmisten arkeen ja juhlaan. Sitä on laulettu yksin tai yhdessä. Joskus runolaulua saatetaan säestää kanteleella. Se on laulua, jossa runo noudattaa runolaulumittaa, eli kalevalamittaa. Se perustuu tavallisimmin kahdeksan – joskus yhdeksän tai kymmenen – tavun muodostamaan nelitrokeiseen säkeeseen ja sille on tyypillistä alkusointuisuus, hallittu sanajärjestys ja säkeen ylitys sekä kerto. Paikallisia variaatioita löytyy, joten yhtä ja oikeaa runolaulua ei ole.

Runolaulun aiheina ovat olleet myytiset kertomukset, loitsut, tunteet, arkiset tapahtumat, juhlat. Keskeinen teema on luonnon elollistaminen ja ihmisen ja luonnon vastavuoroinen suhde. Edelleen suomalaisten kielitajussa, suuressa osassa sananlaskuja, osassa lastenlauluja ja loruja on mukana runolauluperinnettä. Esimerkiksi Tuu, tuu tupakkarulla on runolaulua.

Runolauluteema liittyy myös Kalevalan Euroopan kulttuuriperintötunnukseen ja eepoksen elävään perintöön. **Elias Lönnrotin** kirjoittaman eepoksen taustalla on karjalais-suomalainen runolaulukulttuuri. Kalevalasta ja sen saamasta tunnuksesta löydät tietoa Kalevalaseuran ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kotisivuilta.

Kannustamme kaikkia lukijoita ja yhdistyksiä kokeilemaan runolaulua ja järjestämään runolaulutilaisuuksia. Varmasti jokaiselta paikkakunnalta löytyy laulutaitoisia vetäjiä. Tärkeintä on osallistua: runolaulu yhdistää ihmisiä ja se on hyvä syy pyytää mukaan muita yhdistyksiä, lauluharrastajia, eri-ikäisiä ihmisiä päiväkotilaisista senioreihin. Kalevala on sähköisenä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran

Tuu tuu tupakkarulla

Tuu tuu tupakkarulla
mistäs tiesit tänne tulla?
Tulin pitkin turun tietä,
hämäläisten härkätietä.

Mistä tunsit meidän portin?
Siitä tunsin uuden portin:
haka alla, pyörä päällä
karhun talja portin päällä

Uni kysyi uunin päältä,
unen poika porstuasta:
Onko lasta kätkeyessä,
pientä peitteiden sisässä?

Tuoppa unta tuokkosessa,
kanna vaski vakkasessa,
sillä silmät sivele,
näkymiset näppäele.

Nuku nuku nurmilintu,
väsy väsy västäräkki,
nuku kun minä nukutan,
väsy kun minä väsyntän.

kotisivuilla, joten omaa eeposta ei tarvita mukaan laulutilaisuuksiin.

Runolaulun lomassa voitte pohtia, mitä aineeton kulttuuriperintö on ja miksi siitä on tärkeää puhua. Mitä tunteita runolaulu herättää? Mitä on tämän päivän eurooppalaisuus, miten Kalevala liittyy yhtenäisen Euroopan rakentamiseen? Mikä Kalevalassa on karjalaista, suomalaista, eurooppalaista?

Kalevalan kutsu -laulupajat jatkuvat vuonna 2026 eri puolilla Suomea Kalevalaisten Naisten Liiton koordinoimana. Seuraa uutiskirjeitämme, sosiaalisen median tilejämme ja Pirtaa, jos haluat kuulla missä laulupajoja järjestetään. Seuraava laulupaja järjestetään Tukholmassa yhdessä Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutin kanssa 27.2.2026. Laulupajat toteutetaan Alfred Kordelinin säätiön apurahalla.

Lue lisää runolaulun harjoittamisesta Elävän perinnön kansallisesta luettelosta: <https://wiki.aineeton-kulttuuriperinto.fi/wiki/Runolaulu>

Kirjoittaja on Kalevalaisten Naisten Liiton toiminnanjohtaja, Museoviraston aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmän pysyvä jäsen ja Elävän perinnön suullisen ringin koollekutsuja.

Jouluperinteet pysyvät ja muuttuvat

Onko jouluna syöty aina kinkkua? Miten pääsiäisen paikka vuodenkierrossa lasketaan? Millaisia taikoja juhannuksena on tehty? Vuotuisjuhlista riittää kysymyksiä sekä medialta että kaikelta kansalta, ja aika usein vastauksen antaa SKS:n arkistotutkija Juha Nirrko.

Teksti **Sirkka-Liisa Mettomäki**, kuvat **Tuukka Lindholm / SKS**

Folkloristi **Juha Nirrko** tutki alun perin ammattikuntaperinteitä: Fin-nairin lentävää henkilökuntaa ja in-sinööriyttä kulttuurisena ilmiönä.
– Vuotuisjuhla-asiantuntijan viittaa olen kuitenkin saanut kantaa jo vuodesta

1994, jolloin ilmestyi *Joulu joutui – juhla-tietoa, kuvia ja kertomuksia*. Silloin al-koi vuotuisjuhlien opiskelu ja materiaalin metsästys. Joulukirjaa seurasi pääsiäiskir-ja ja juhannuskirja ja lopulta nettipaketit vuotuisjuhlista.

Toistuvat juhlat tuovat jatkuvuutta

Juha Nirkon mukaan juuri toistuvuus on juhlista tärkeää. Ne tuovat rytmiä, turvalli-suutta ja jatkuvuutta elämään. Toki samat stressin aiheetkin saattavat toistua vuo-desta vuoteen, ja uusia tulee, kun vaikkapa

”Ihmisten kysymyksistä huomaa maailman muuttumisen.”

muutetaan yhteen toisen kanssa ja aletaan sovittaa kahden perinteitä yhteen.

– Minusta juhlat ovat eräänlaisia elämäntilanteiden päivivityksiä: huokaistaan hiukan ja katsotaan kalenteria. Otetaan valokuvia ja videota tutuista tilanteista ja niistä, ketkä ovat mukana. Jaa, se on tämä aika vuodesta ja menipäs vaikka 10 vuotta – tai nykyään jo joku 50 vuotta äkkiä.

Mistä joulupukki tulee?

SKS tuotti ensimmäiset tietopaketit vuotuisjuhlista verkkoon vastaamaan yleisimpiin kysymyksiin. Tavallisimpia kysymyksiä ovat ihan peruskysymykset: Mikä kekri on ja onko sillä jotain tekemistä halloweenin kanssa? Mistä se joulupukki tai joulukuusi tulee, ja milloin ne tulivat?

– Ihmiset tuntuvat rakastavan vuosilukuja, ja usein pettyvät, kun asiantuntija on niin kitsas niitä jakelemaan. Kyse on kuitenkin kulttuurin ilmiöistä, jotka eivät koskaan tule kertarysähdyksellä jostakin. Ja tietysti kysytään sitäkin, mikä on oikeaa ja mikä väärää perinnettä. Minun pitäisi olla kehätuomari, joka nostaa jonkun lyödyn perinteen kanveesista, tai antaa vääränlaiselle varoituksen.

Ihmisten kysymyksistä huomaa nykyään myös maailman muuttumisen. SKS:n arkiston ajatellaan tietävän koko maailman juhlaperinteistä – mitä yhteistä ja mitä eroja on? Tietoa on valtavasti, ja Juha Nirkkokin joutuu googlaamaan. Faktantarkistusta on tietenkin tehtävä, mutta se ei hänestä ole tärkeintä.

– Kiinnostavinta on minusta aina ollut yksilön juhla kokemus osana ryhmäänsä, juhla fiilis, ei niinkään tekniset yksityiskohdat.

Vanhaa tietoa kortistoista

SKS:n arkistossa esimerkiksi kalendaari-perinteen kopiokortistossa on yli 100 000 korttia: jokainen sisältää jonkin juhlatiedon, tarinan, uskomuksen, sanonnan, jotka liittyvät vanhoihin juhla- ja merkkipäiviin. Tämä on vanhaa aineistoa, uusimmat korttitiedot ovat 1960-luvulta.

Viime vuosikymmeninäkin on ollut muutama joulu-, juhannus- ja pääsiäis-

aiheinen keruu. Ihan viimeksi on kerätty ihmisten kertomuksia juhlien merkityksestä heidän elämässään.

– Valtavasta aineistomäärästä huolimatta kaikkiin kysymyksiin ei löydy vastauksia. Jos kysytään, mikä on joulun olemus nyt 2025 verrattuna jouluuun 2000, niin en minä oikeastaan osaa vastata. Hassua kyllä, näemme joulun 2025 ehkä kirikkaammin vasta muutamien vuosien kuluttua, kunhan olemme osanneet tallettaa siitä jotain dokumentteja.

Uutta ja vanhaa tietoa verkosta

Juha Nirkko teki vuonna 2020 yhdessä S2-opettaja **Minna Sorrin** kanssa verkkojuhla kalenterin, jossa on tietoa pääsiäisen, vapun, juhannuksen, kekrin, itenäisyyspäivän ja joulun vietosta ennen ja nyt.

– Voisi sanoa, että kohdallani ympyrä tavallaan sulkeutui, kun vertaa joulukirjan tekoon neljännesvuosisata aiemmin. Minä edustin nyt vanhoja perinteitä ja työparina oli nuori suomen opettaja. Sukupolvi- ja koulutustaustaerot koituivat mielestäni hankkeen eduksi.

Arkistoaineiston lisäksi juhla kalenteriin haastateltiin sekä suomalaisia että suomea osaavia ulkomaalaisia opiskelijoita, joilta tulikin mielenkiintoista uutta tietoa heidän kertoessaan, mikä juuri heille on suomalaisuutta.

Juha Nirkko kertoo, miten heti tuon hankkeen alettua iski koronapandemia, ja juhlat alkoivat näyttäytyä kaikin puolin jännittävässä valossa, kun niitä ei ehkä voitu viettää tai vietettiin hyvin eri tavalla. Pääsiäiseen tuli etä- tai virtuaalivirpominen, kirkkoihin tuli seurakuntalaisten pahvikuvia ja niin edelleen.

– Siinä samalla joutui miettimään, että mikä on sitä tavallista, ja mikä kaikki juhlassa perustuu juuri ihmisten kohtaamiseen.

Oman perheen joulu

Joulu lähestyy. Miten Juha Nirkko perheensä viettää joulun aikaa?

– Oman perheen kesken. Käydään pienet sukulais- ja kaverivierailut, ei mitään yökunnissa oloa. Jonkin aikaa ollaan kaikki

neljä koolla, aikuiset lapset mukana. Kinkku on pienentynyt vuosi vuodelta, mutta vielä se hankitaan. Paistetaan torttuja, tehdään piparitalo, tehdään hedelmä- ja taatelikakkua. Elävä joulukuusi on tärkeä ja joulumusiikki. Soitetaan tietyt joululevyt läpi, katsotaan ja kuunnellaan joulukonsertteja. Pitkinä pyhinä saatan itsekin hiukan kokeilla, vieläkö lähtee jokin joululaulu itse säestäen.

Mitä olen oppinut?

Juha Nirkko on jäämässä eläkkeelle. Mitä vuosikymmenet arkistossa ovat hänelle opettaneet?

– Tähän voisin vastata sokraattisen viisauden: ainut mitä tiedän, on etten tiedä mitään. Oppii varomaan yleistyksiä, että ennen tehtiin Suomessa tällä tavalla ja sen jälkeen tuolla tavalla. Asiakkailta oppii koko ajan, samoin aineiston luovuttajilta, keruiden vastaajilta, muiden SKS:n osastojen työntekijöiltä.

– Suurta kiitollisuutta tunnen, että olen saanut tehdä näin pitkään mielenkiintoista koulutustani vastaavaa työtä. Minusta SKS ja sen arkisto on sellainen paikka, jossa eri sukupolvien läsnäolo on suorastaan välttämätöntä. Olen viihtynyt ja tuntenut voivani auttaa joukkuetta. Pukkien ja muorien apuna, osana tonttunjoukkoa. ❖

Joulupuurot 2020-luvulla

- misoa, savua ja paahtoa

Onko joulupuuro enää puuroa, jos se tarjotaan misokinuskin, ruskistetun voin ja savustetun viikunan kanssa? Puuron suosio kuitenkin jatkuu ja nyt se on löytänyt tiensä myös joulumarkkinoille.

Teksti **Tytti Lehtovaara**

Vaikka miellämme puuron monesti suomalaiseksi ruuaksi, niin sitä on tehty ja tehdään eri puolilla maailmaa. Puuron juuret ulottuvat esihistorialliselle ajalle. Roomalaiset keittivät jo antiikin aikoina ohrapuuroa. Kiinalaiset ovat valmistaneet lääkkeeksi ja lohduksi riisipuuroa. Viikinkisaagoissakin mainitaan puuro jo 1000-luvulla. Suomessa puurot ovat olleet myös juhlaruokaa, kuten peijaispuuro. 1900-luvulla teollisen ja teknologisen kehityksen myötä puurosta tuli mikropuuron myötä pikaruokaa. Terveystietouden kehittyttyä puuro nousi suosioon sen kuitupitoisuuden ja vatsaystävällisyyden vuoksi. Nykyään puuro on trendiruokaa, jota tuunataan maapähkinävoilla.

Joulupuuron juurilla

Joulupuuron historia on sekoitus suomalaista kansanperinnettä, maanviljelyskulttuuria ja kristillisiä juhlatapoja. Joulupuuron juuret sijoittuvat keskiajan eurooppalaisiin juhla-aterioihin. Riisiä alettiin käyttämään juhlapuuroissa 1700-luvulla. Ruotsin kautta riisipuuro saapui myös suomalaisiin juhlapöytiin 1800-luvulla. Aluksi riisi oli kallista ja harvinaista, jota söivät vain varakkaat perheet juhlissa.

Joulupuuro kuvastaa yhteisöllisyyttä, lämpöä ja kristillisen juhlan alkua. Joissakin perheissä on tapana viedä puuroa

myös tontulle. Tapa liittyy vanhaan uskemukseen, jolla haluttiin pitää kodin henget tyytyväisinä. Mantelin piilottaminen on monille tuttu perinne, jossa uskotaan mantelin löytäjän saavan onnea osakseen. Tapa on peruja ennustustraditioista, joissa ruuan avulla ennustettiin tulevaa.

Perinneruokaa vai gastronomiaa

Nyt Helsingin Tuomaan markkinoilla käydään puurosotaa ja hinnat hipovat joulu kuusen tähteä. Ennen joulupuuron kaveriksi valittiin kanelia ja sokeria tai hedelmäsoppa. Nyt palkitut keittiömestarit loihtivat joulupuuroresepteihinsä mustaherukkamarinadeja ja paahtettua valkosuklaanmurua.

Uskallatko rikkoa perinteitä ja tuunata joulupuuroa? Kokeile reseptiä ja tuo joulupöytäsiin ripaus jotain uutta. ❖

Kirjoittaja on Kalevalaisten Naisten Liiton yhteisösuunnittelija, etnologi ja jouluruoka-perinteiden uudistaja.

Uuniriisipuuro omenakompotilla

4–6 annosta

2 dl puuroriisiä

rkl voita

1 l maitoa

½ tl suolaa

Omenakompotti:

4 pilkottua omenaa

1 dl vettä

0,5 dl sokeria

1 tl vaniljasokeria tai pala vaniljatankoa

½ tl kanelia

tarvittaessa tilkka sitruunamehua

2 dl kuohukermaa

piparkakkuja koristeluun

Aloita puuron teko huuhtelemalla riisit kylmällä vedellä. Jatka voitelemalla uunivuoka, voit käyttää voita tai rypsiöljyä. Sekoita riisi, 1 l maito ja 1/2 tl suola vuoassa. Uuniriisipuuroon sopii myös kauramaito. Kypsennä 150–175 °C uunissa noin 1,5–2 tuntia.

Kun puuro on uunissa voit tehdä omenakompotin. Aloita laittamalla kattilaan pilkotut omenat, vesi, sokeri ja mausteet. Voit laittaa lorauksen raikasta sitruunamehua estämään omenoiden tummumista. Kuumenna miedolla lämmöllä noin 10–15 minuuttia. Omenoiden pitäisi olla pehmeitä, mutta ei hajonneita.

Viimeiseksi vatkaa kuohukerma ja murustele pipareita sekaan. Kaupasta löytyy useita vegaanisia vaihtoehtoja kuohukerman tilalle.

Pakolaisen lapsi

OSALLISTUIN MATKALLE Ruotsin Västerbotteniin, jonka paikkakunnilla entisen kotikuntani asukkaat olivat evakossa syyskuusta 1944 aina kevätkesään 1945. Kuntalaisista evakkoon lähti 4 000, kotiin jääviä työllistivät vielä sota-ajan tapahtumat tai poronhoito. Koko Lapista Ruotsiin evakuoitiin vain 56 000, loput Pohjanmaalle.

Syksyisellä matkalla oli mukana vielä neljä itsekin evakossa ollutta. Lähdimme matkalle samanlaisessa syysssäällä kuten silloinkin. Nyt matkustimme modernilla linja-autolla, mutta evakot taittoivat aikanaan matkaa ensin veneellä, hevosella tai jalan maantien varteen, josta matka jatkui saksalaisilta lainatuilla kuorma-autoilla Ruotsin rajajoelle asti. Ruotsalaisten velvollisuudet alkoivat heti rajan ylityksen jälkeen. Nuoret naiset tosin kävelivät koko matkan, jopa satoja kilometrejä kuljettaen kylän lehmät rajalle asti. Lehmityttöjen – kuten heitä kutsutaan vieläkin – lapsia oli mukana tälläkin syksyisellä matkalla.

Suomessa Lapin sotaa pakoon lähteneitä on nimitetty evakoiksi, mutta Ruotsissa heitä kutsutaan yhä edelleen pakolaisiksi. Tämä toistui käymillämme paikkakunnilla, joissa meitä varten oli nähty paljon vaivaa. Kaikki ilmaisivat, miten iloisia olivat halustamme tutustua 80 vuoden jälkeen evakkopaikkoihin. Kuulimme monia esityksiä siitä, miten valtava työ tehtiin Ruotsissa, miten pakolaiset otettiin vastaan, mitä reittiä kuljettiin ja miten käytännön järjestelyt hoidettiin.

Sotapakolaisten tulo jopa kaksinkertaisti paikkakunnan asukasluvun ja usein oli vaikeuksia löytää heille asuntoja. Kaikki suuremmat rakennukset kuten kappelit, rukoushuoneet, koulut ja asuntolat sekä työtuvat tyhjennettiin pakolaisia varten ja haalittiin vielä parakkeja jostakin.

Saimme nähdä ja kuulla miten tärkeäksi tämä Lapin sodan aika on koettu paikallisissa museoissa ja miten siitä on kerrottu koululaisille. Tutustuimme myös siihen, minkälaista evakkoa koskevaa aineistoa on Västerbottenin kansanliikkeiden arkistossa ja Skellefteån museossa. Evakojen esineistö oli tärkeä osa museonäyttelyä.

Kittilän evakoista kuoli yli 140, joista puolet lapsia. Lukuisat lapsikuolemat herättivät parantamaan evakojen asuin- ja ruokailuololoja.

Evakon merkitys on tärkeä myös meille ylisukupolvisille. Melkein kaikilla mukana olleilla oli sukulainen, joillakin jopa äiti, sisar tai veli, haudattuna evakkopaikan multiin. Liikuttavia olivat myös bussissa luetut kirjeet ja muistelut evakosta. Iloisia muistoja herätti se, kun jotkut tapasivat evakkoon jääneen sukulaisen jälkeläisiä.

Vierailimme hautausmaille pystytetyillä Kittilän evakojen muistokivillä. Kirkkoherra piti kussakin kauniin muistotilaisuuden ja sinne haudattujen vainajien nimet luettiin. Muistokivelle laskettiin kunnan seppelä ja sinne haudattujen vainajien omaiset jättivät muistokynttilät.

Silmät kostuivat matkalla monta kertaa, kun kuunteelimme muisteluja evakkoajasta. Esimerkiksi eräs evakossa ollut toi kotoaan multaa jättäen sen Doroteaan haudatun äidin muistoksi.

Lapin sota ja evakko ovat osa meidän kulttuuriperintöämme kaikessa vaikeudessaan. Se aika on jättänyt lähtemättömän jäljen. Osallistuminen tälle syksyiselle matkalle toi taas mieleen minkälaisen matkan Lappi on tästä ajasta tehnyt. Muistot eivät koskaan katoa, ne vain muuttuvat. Muistitiedolla on voimaa. ❖

Kirjoittaja on turkulainen etnologian emerita professori, joka viettää paljon aikaa myös Lapissa Lompolon erämaakylässä. Hän pitää avarista maisemista ja vaeltamisesta.

Kartta menneisyyteen

Pyhiksi koetut paikat koostuvat usein monista elementeistä ja niihin voidaan liittää monia eri merkityksiä. Merkitys voi rakentua esimerkiksi kokemuksista, tapahtumista, tarinoista tai paikan tunnelmasta.

Arkeologian ja paikkatiedon avulla paikkojen historiaa ja pyhyyttä voi tehdä näkyväksi – ei vain kartoilla, vaan myös kokemuksina.

MENNEISYYDEN JÄLJET maisemassa ovat kiinnostaneet minua lapsuudesta lähtien. Muistan, kun lähdin ala-asteikäisenä retkelle lähimetsään ja tavoitteenani oli kulkea vanhaa tietä, jonka tiesin jossain määrin vielä hahmottuvan maastossa. Ennen retkeäni olin saanut käsiini kiehtovan vanhan kartan, jossa tuo tilojen välinen tie oli merkittynä. Voisin sanoa, että olen yhä sillä samalla polulla. Paikkatieto ja kartat ovat siis minulle tapa hahmottaa sekä visualisoida menneisyyden maisemaa ja erityisesti sen kerroksellisuutta.

Arkeologinen paikkatieto

Paikkatiedolla tarkoitetaan tietoa esimerkiksi kohteista, rakenteista tai ilmiöistä, joihin liittyy myös sijaintitieto. Sijaintitiedon lisäksi kohteilla on ominaisuustietoa. Paikkatiedolla pyritään siis kuvaamaan, mikä jokin ilmiö on ja missä se sijaitsee. Arkeologisessa paikkatiedossa tärkeä ominaisuustieto liittyy lisäksi kohteen ajoitukseen – siihen, milloin kyseisellä paikalla on kenties ollut ihmistoimintaa.

Arkeologisia kohteita löytyy Suomesta runsaasti, ja esimerkiksi lain suojaamia kiinteitä muinaisjäännöksiä tunnetaan tällä hetkellä yli 40 000. Tietoa kohteista on koottu Museoviraston ylläpitämään Muinaisjäänösrekisteriin.

Menneisyys on läsnä ympärillämme lähes kaikkialla Suomessa. Osa arkeologisista kohteista on kuitenkin hyvin huomaamattomia, ja ne voivat sijaita yllättävissä paikoissa, joten emme kiinnitä niihin huomiota arjessa kulkiessamme kotikaupungin kaduilla tai tutulla matkalla kodin ja työpaikan välillä. Arkeologista paikkatietoa tarvitaan etenkin suojelun näkökulmasta. Paikkatiedon avulla voimme matkustaa ajassa taaksepäin menneisyyden

maisemiin ja pyrkiä hahmottamaan sitä, missä on eletty tai asuttu, missä kuljettu ja työskennelty, tai missä ovat ne pyhiksi koetut tai muuten erityiset paikat.

Vanhat historialliset kartat muodostavat tärkeän lähteen menneisyyden paikantamiseksi maisemasta. Kaukaisemman menneisyyden hahmottamiseksi vihjeitä voi löytää korkeusmalleista, vesistöhistoriaa selvittämällä, maaperäkartoja tulkitsemalla, vanhoja raportteja ja löytötietoja yhdistämällä sekä tulevaisuudessa yhä enemmän esimerkiksi automaattisesti tulkituista kaukokartoitusaineistoista. Dronit todennäköisesti myös yleistyvät arkeologien työkalupakeissa. Arkeologista paikkatietoa voi visualisoida monipuolisesti erilaisten karttojen muotoon, mutta tulevaisuudessa muutkin tavat tiedon esittämiseksi voivat yleistyä. 3D-mallien tuottaminen on jo vakiintunut etenkin arkeologisten kaivausten dokumentointimenetelmänä.

Kartta, joka herää eloon – virtuaalinen pyhä metsä

Mistä kokemus paikasta pyhänä syntyy? Tai miten määrittelemme metsän? Entä miten voisimme tuoda menneisyyden pyhät paikat ja maisemat kartalta lähemmäs kokemusmaailmaamme – koettaviksi ja aistittaviksi paikoiksi? Näitä ja monia muitakin aiheeseen liittyviä kysymyksiä pohdin omissa tämänhetkisessä työssäni.

Tavoitteenani on rakentaa menneisyyden metsämaisemasta simulaatioita, joissa voisi vierailta virtuaaliodellisuuslasien avulla ja kokea ainakin jossain määrin paikan tuntua. Virtuaalimaiseman avulla voin myös kokeilla esimerkiksi eri vuodenaikojen tai valo-olosuhteiden vaikutusta kokemukseen paikasta. Aisteista myös kuuloaistin merkitystä on kiinnostavaa pohtia osana koke-

muksellisuutta. Simulaatioon voimme vaihtaa erilaisia äänimaailmoja ehkä helpommin kuin todellisuudessa, missä liikenteen melu tai rakennettu ympäristö voi vaikuttaa nykypäivän kokemukseemme paikasta.

Metsämaisemia rakentaessa olen myös päätenyt pohtimaan metsän määritelmää ja sitä, mistä osista metsä oikeastaan rakentuu. Tarvitsen puiden lisäksi monia muitakin konkreettisia rakennuspalikoita, kuten vaikkapa aluskasvillisuutta, kiviä, sammalta, polkuja ja kosteikoita – sekä lisäksi tietysti jotain elävää, eläimiä. Vaikka työ simulaatioiden parissa on vielä kesken, se on opettanut paljon ja antanut uudenlaista pohdittavaa.

Paikan muisti

Paikoilla voi olla monia eri merkityksiä, ja niihin voi liittyä monenlaisia mielikuvia. Joskus tapahtumat ja kokemuk-

semme paikasta saattavat muuttaa niitä merkityksiä tai mielikuvia, joita kyseiseen paikkaan liitämme. Kiinnostavaa on samalla myös merkitysten – kuten pyhyden tai kauneuden – säilyminen yli sukupolvien ja vuosisatojen.

Työskennellessäni arkeologina kenttätöiden parissa pohdin usein, mitä menneisyyden ihminen saattoi nähdä tai kokea samalla paikalla. Viehättikö häntä samalla tavalla maiseman kauneus tai tunsiko hän samaa liikutusta kuin minä ihaillessani jonkin paikan vaikuttavuutta? Vai oliko hän kuullut paikasta kerrottavan pelottavia tarinoita ja kertonut niitä eteenpäin omassa yhteisössään?

Tutkimalla metsien menneisyyttä ja pyhyden merkityksiä opimme samalla ymmärtämään myös omaa aikaamme. Metsät eivät ole vain luonnonvaroja tai alueita kartalla, vaan yhteistä kulttuuriperintöä, johon jokainen sukupolvi jättää oman jälkensä. ❖

Kirjoittaja on arkeologi ja vanhempi tutkija Maanmittauslaitoksen Paikkatietokeskuksesta. Hän työskentelee Pyhät metsät ympärillämme -hankkeessa sekä Helsingin yliopistossa tutkijatohtorina Metsätieteiden osastolla.

Minä ja metsä

Tänä vuonna olemme kasvattaneet Louhen metsää, ja jatkamme vielä ensi vuonnakin. Meillä kaikilla on jonkinlainen suhde metsään, minulle metsä on ollut merkityksellinen lapsuudesta lähtien.

Teksti **Henriikka Kivinen**

Metsässä

Tokkopa tuota silloin tiesin, kun lapsena Kuhmon metsissä leikin, että ympäristöni oli poikkeuksellisen rikas. En puhu nyt metsistä euroina vaan metsistä maailman hekumallisimpana aarreaittana mielikuvitukselle, lajirikaudelle ja terveydelle.

Lapsuuden muistot ovat tatuoituna mieleeni kauniina tuokioina vanhoissa metsissä, lajirikkailla niityillä ja aavoilla järvilla. Vaaramaisemien jylhä profiili, harmaat kelot ja suopursujen tuoksu saavat minut siirtymään kotiin Kainuuseen jo pelkän ajatuksen voimalla.

Lapsuudessani Kuhmon metsiin kietomani juuret loivat pohjan syvälle luonto-

suhteelle ja yhdistivät minut leikin kautta myös johonkin syvempään metsänkerrokseen. Siinä kerroksessa eli koko joukko kiehtovaa väkeä tontuista peikkoihin ja keijuihin.

Oletteko koskaan törmänneet metsässä sellaiseen portiksi kaareutuneeseen puuhun? Muistan, kun löysimme serkkuni kanssa metsästä tuollaisen metsänportin. Metsänportin kohdalla oli iso kivi, joka oli haljennut kahtia. Toinen puoli kivistä oli paljas ja karu; toinen puoli eri sammaleiden, jäkälien ja kasvien peitossa. Kun katsoimme metsänportin eri puolille jakautunutta metsää, huomasimme myös metsän jakautuneen samalla tavalla. Ni-

mesimme metsät usvametsäksi ja satu-metsäksi. Ja sitten me leikimme – ajan ja paikan tuolla puolen.

Tuskin olisin voinut tuolloin edes arvata, että lapsuuden leikkien loputtua löytäisin itseni metsän ja mielikuvituksen ääreltä vielä uudelleen vuosikymmenien jälkeenkin. Ensin oli kuitenkin lennettävä pois pesästä, eletävä elämää, ja viimein tiputtava jonnekin pimeään.

Metsältä

Ei päivänvaloa. Ei taskulamppua. Hämärännäkökyky kadonnut. Aistit himmenneet. Olemassa pelkkä kumea taustahäly,

Kuva Tiia Viitanen

se kai elämän viehätyksillekin: kartoittamattomissa poluissa.

Metsälle

Opintojeni lopussa seurasin sisäistä äänitani, kun se veti minua magneetin tavoin juurilleni: Metsän äänien lisäksi kuulin Kalevalan kuiskauksia, ja upottauduin syvälle suomalaisen kulttuuriperinnön syövereihin. Vahvat kainuulaiset juureni ja lapsuuteni luontosuhde vetivät minut takaisin sinne metsän kerrokseen, missä elivät myös Tapio ja Tellervo ja Sinipiika pieni, eikä vain mustikka ja mansikka ja

suuri metsänsieni – aivan kuten laulussa *Pieni Tytön Tylleröinen*.

Kevätauringon loistaessa, ja opintojeni päättyessä, luonto ja kulttuuriperintö olivat yhdistyneet mielessäni JuuretON-menetelmäksi. Syksyn ruskan loistaessa menetelmä jatkoi kanssani matkaa ammattikorkeakouluun, jossa se saa – ympäristökasvatuksen ja yhteisöjen kehittämisen linjalla – jatkaa kasvuaan luontosuhteen syventämisen työkaluna. Matkan varrella syntyi myös jotain valmista, konkreettista ja hyvää: JuuretON-voimasanat. Suomen luonnon rytmeistä, suomalaisesta loitsujen maailmasta, kauniista

Kuva Henriikka Kivinen

josta ei erota enää oikein edes sanoja tai ihmisiä sanojen takaa. Tuolta minusta tuntui masennus pahimmillaan: olotilalta, jossa ei oikein ollut enää olemassa – ei itse, eikä muut.

En muista tästä kolmen vuoden takaisesta ajasta enää kovasti muuta kuin terapeutini, aviomieheni, lapseni ja metsän. Kaikki nuo kannattelivat minua silloin, kun elämässä askel oli niin sietämättömän raskas, että jätin sen miltei ottamatta. Näinä hetkinä pakotin itselleni kengät jalkaan ja astuin metsään. Olo ei ollut metsässä olemisen jälkeen koskaan huonompi, tai edes aivan yhtä huono kuin metsään mennessä. Voisi runollisesti sanoa, että metsäpolut johdattivat minut myös paranemisen polulle.

Koettuani metsän eheyttävän voiman, syntyi minuun halu kertoa siitä myös muille. Erikoisten sattumusten ja rohkeiden päätösten kautta lähdin opiskelemaan luonto- ja ympäristöalan perustutkintoa. Kaksi antoisaa ja metsän täyteistä vuotta myöhemmin valmistuin luonto-ohjaajaksi keväällä 2025.

Sisäinen kompassini oli korjannut suuntansa, ja kehomielen retkireppu oli pakattu täyteen uusia elämän erätaitoja. Valmista karttaa elämän varrelle en saanut käsiini vielä, mutta siinäpä

”Metsäpolut johdattivat minut myös paranemisen polulle.”

Kuva Henriikka Kivinen

suomen kielestä ja luonnon hyvinvointia tuovasta voimasta inspiraationsa keränneet voimasanat saattavat ihmisen vuoden ympäri käsi kädessä luonnon kanssa.

Tunsin, että näissä sanoissa on minun mahdollisuuteni antaa metsälle jotain takaisin. JuuretON-voimasanoilla on kerätty jo liki 1000 euroa Luonnonperintösäätiön ja Kalevalaisten Naisten Liiton käynnistämään Louhen metsäkeräykseen, joka takaa tulevaan Louhen metsään monta käen kukuntapuuta enemmän kuin mistä uskalsin haaveilla. Minulle oli myös tärkeää, että kortteja myydessäni ja niistä ihmisten kanssa keskustellessani sain samalla tuotua metsien suojelemisen kokemuksen monille.

Kiitos yhteisestä onnistumisesta kuuluu jokaiselle kortit ostaneelle ja ehdottomasti myös Tampereen Kalevalaisille, jotka kustansivat korttien painatuskulut ja rohkaisivat minua uskomaan itseäni. Kuinka mahtavalta tuntuukaan, kun yhteisön tukemana voi yksilönäkin päästä toteuttamaan itseään ja kokea onnistuvansa tekemään jotain merkityksellistä.

Metsään

”On Pohjoisessa kaunis maa, tuo metsän kohdussa,” sanaili **Aleksis Kivi** runossaan *Maamme*. Kuinka kaunis ajatus: metsän kohtu. Siellä minä synnyin ja kasvoin, sieltä minä henkseleitä paukutellen katosin, ja sinne minä tummien pilvien alta palasin – luontoäidin luokse metsän siimekseen.

Voisiko ajatella, että samanlaista polkua on kulkenut myös Suomen kansa, joka itsekin hieman henkseleitä paukutellen

heitti aikoinaan kassin olalleen ja paineli luontoäidin helmoista kaupungin sykkeeseen? Olemmeko me nyt siinä vaiheessa yhteistä tarinaamme, kun huomaamme nuo yllemme kerääntyneet tummat pilvet ja ymmärrämme kääntyä takaisin?

Maitojunaan meidän ei suinkaan tarvitse pakkautua, eikä savupirttiin asumaan sulloutua. Sananlasku sanoo: ”Yksi tärkeimmistä matkoista, mitä ihminen voi tehdä, on mennä toista puolitiehen vastaan.” Mitä jos aloittaisimme luontosuhteen jälleenrakentamisen juuri sieltä – puolitiestä? Jos tien päädyistä löytyy elämä savupirtistä, niin voisiko puolitie löytyä kahvin ja tarinan ääreltä luontoäidin pöydästä? Hänellä voisi olla samalla myös jokunen hyvä neuvo annettavana noiden tummien pilvien karkottamiseksi. Saatamme kyllä kuulla taas vanhat opit kohtuudesta ja käytöstavoista, mutta olen itse alkanut miettimään, että voihan niissä vanhan emon sanoissa olla jotain perääkin.

Kuuletteko sen? Äitimaan kutsuvan hyräilyn. Tuntuu kotoisalta, kuin keittiön ikkunasta ulos leijaileva tuoreen pullan tuoksu. Mitähän tuo luontoäiti sanoisi, kun astuttaisiin metsänportista sisään koko metsäkansan voimin? ”Tule sisään kultaseni. Olenkin jo odottanut sinua. Painahan puuta,” kuulisimme äitimaan suusta ja istuisimme kuuntelemaan tarinoita puusta ja sen suuntaisesta tärkeästä muusta: kuusta ja kallohongan kiehtovasta karhun luusta. ❖

Kirjoittaja on kalevalainen nainen Tampereelta, joka ammentaa voimaa arkeen luonnosta ja kansanperinteestä.

SIVELTIMENVETOJA

Teksti ja piirros **Minna Pyykkö**

Luminen metsä on hiljainen.
Yhtäkkiä pyrstötiaisarvi lehahtaa läheiseen koivuun.
Maisema täyttyy hetkeksi helisevistä äänistä.
Koivu on täynnä elämää.
Sitten parvi jatkaa matkaansa ja vie äänet mukanaan.

Minna Pyykkö on helsinkiläinen luontotoimittaja ja taidemaalari, jolle luonto tarjoaa loputtomasti innoituksen aiheita.

Aнна-Mari Kähärä tunnetaan musiikin tuhattaiturina: säveltäjänä, pianistina, laulajana ja projektiansa kapellimestarina.

Häneltä hoituu niin elokuva- kuin teatterimusiikki, riemukas yhteysoisointi ja sävellyksiä hän on tehnyt lukuisten solistien lisäksi muun muassa Tango-orkesteri Untolle. Aivan erityisen rakastettuja ovat Kähärän sävellykset kuoroille ja laulu-yhtyeille, kuten Philomelalle, KYN:lle ja Rajattomalle. Kähärä on myös tuottanut kymmenen levyä, kuten Rajaton-yhtyeen levyt Boundless sekä Jouluk, joka monelle meistä kuuluu ehdottomasti talvenajan soundtrackiin.

Tunnustuksia on vuosien varrella riittänyt: Suomen Jazzliiton Yrjö-palkinto, Taiteen Suomi-palkinto ja Emma-pysti Tippukivitapaus-musikaalista. Tämä musiikillinen luonnonvoima ei ole kuitenkaan jäänyt lepäämään laakereilleen, sillä hänelle säveltäminen on kutsumusammatti ja tapa vaikuttaa maailmaan.

– Laulussa on voimaa. Haluan säveltäjänä ottaa kantaa myös yhteiskunnallisesti. Laululla voi olla helpompi sanoittaa vaikeita asioita, levittää tietoa ja samalla myös herättää tunteita. Tasa-arvokamppailusta jo **Minna Canth** kirjoitti pari sataa vuotta sitten ja edelleen ollaan samassa jamassa. Samoin ihmisoikeudet ja ilmastonmuutos ovat aiheita, joista on laulettava.

Lava täynnä laulavia naisia

Kähärän vuodenkiertoa määrittää perinteinen Suuri naistenpäivän juhlakonsertti. Silloin Helsingin Musiikkitalon suurimman lavan valtaavat kuorot ja taiteilijanaisten tuotanto. Konsertissa esitetään vuosittain Kähärän säveltämä 20-minuuttinen teos kahdelle naiskuorolle Minna Canthin kirjeisiin, nimeltään Kaikki naiset alkoot tehdä käsitöitä. Teos on liikkuva ja sen koreografia on **Sonya Lindforsin** käsialaa.

– Haluan juhlia Minna Canthin työtä. On marssittava niin kauan, että tasa-arvo toteutuu. Konsertti työllistää vuosittain noin 100 taiteilijanaista: kirjailijoita, runoilijoita ja esiintyjä. Haluan nostaa esiin

heidän arvokasta työtään, kertoo Kähärä konsertin konseptista.

Joka vuosi kuullaan myös uutta musiikkia.

– Viime vuonna 2024 sävelsin kappaleen Suomen perustuslain 6. pykälän mukaan, mikä käsittelee yhdenvertaisuutta rasismia vastaan. Konsertissa kuorot KYN, Philomela ja Ylioppilaskunnan laulajat lauloivat yhdenvertaisuuden puolesta lakitekstiä: *Ketään eisa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan*. Perustuslaissa kielletään rasismi. Kun sävelsin kappaleen, ihmiset tunnustivat vähän häpeissään, etteivät oikeastaan olleet tienneet, mitä lakipykälässä sanotaan, mutta laulun kautta teksti aukesi uudella tavalla.

Ensi vuoden maaliskuussa Musiikkitalossa kuullaan Kähärän sävellyksiä karjalankielisen runoilija **Mirva Haltian** teksteihin. Kolmiosainen teos sisältää osat Gruuga (Kehä), Havaču (Havahdu) ja Nurmilindu (Nurmilintu). Runot ovat Haltian vuonna 2023 julkaisemasta Gruuga-runokirjasta, joka on antanut nimen myös Kähärän sävellykselle.

Kähärä kertoo, että Haltian runoteos ja karjalan kieli lumosivat hänet.

– En päässyt sanoja pakoon, kieli kietoutui minuun ja houkutteli musiikin ulos. Otin kirjaimellisesti kirjan käteen ja aloin laulamaan. Uhanalainen karjalan kieli ja kulttuuri vaativat ison äänen. Olen iloinen, että yhteistyö Mirva Haltian ja Gruuga-sävelteoksen tilanneen Suomen Naiskuoroliiton kanssa tuo naistenpäivän konserttiin kuuluvaksi tätä väkevää kieltä.

Ensi-iltansa samaisessa konsertissa saa myös kuoroteos Gaza, jota Kähärä paraikaa säveltää. Se on omistettu sodan viattomille kärsijöille, naisille ja lapsille. Teoksessa hän käyttää tekstiä filosofi **Hannah Arendtin** kirjoista.

Siitä, mistä ei voi puhua, pitää laulaa

Kähärällä kuoromusiikin kantaottavuus lähti **Susanna Helken** ohjaamasta dokumentaarista laulu elokuvasta Armotonta menoa – hoivatyön lauluja, johon Kähärä sävelsi musiikin. Se kertoo vanhushoivan

Kuvat Juha Törmälä

kriisistä Suomessa ja sisältää dokumentaaristen aineiden lisäksi myös fiktiivisiä kohtauksia, joissa ”hoitajien kuoro” laulaa Kähärän säveltämiä kappaleita. Ne elokuvaan äänitti Philomela-kuoro. Pysäyttävä dokumentti koskettaa syvältä juuri siksi, että musiikki avaa kanavan tuntea ahdistusta, pelkoa ja pettymystä hoivatyön tilasta. Se voitti monia palkintoja ilmestymisvuonnaan 2022 sekä oli pohjoismaisen elokuvamusiikin Harpa-palkintoehdokkaana ja Jussi-ehdokkaana, myös musiikista.

– Sävelsin elokuvaan anonyymejä kirjeitä hoivatyön ammattilaisilta. Teksti oli painavaa asiaa, sillä hoitajat lähettivät kirjeitä salaa, sillä heitä oli kielletty puhumasta. Mutta minusta siitä, mistä on vaiettava, täytyy laulaa.

Sävellystyö sai innoitusta myös suomalaisesta kansanmusiikista.

– Sävelsin kirjeet loppuvaiheessa prosessia ja ne syntyivät nopeasti sen jälkeen, kun olimme löytäneet ohjaajan kanssa oikeanlaisen tyylilajin. Musiikki ponnistaa suomalaisesta kansanmusiikista, mutta siihen ilmestyi myös ripaus bluesia. Kutsum tyylilajia körttbluesiksi.

Palaute elokuvasta on ollut Kähärän mukaan hyvää ja herättänyt monet hoivatyön karuun todellisuuteen.

– Kun isovanhemmillamme on jo näin huonot oltavat, miltä oma tulevaisuutemme näyttää? Me olemme tulevaisuuden asiakkaita. Olen iloinen, että säveltäjänä voin tuoda näitä epäkohtia esiin ja ottaa kantaa asioihin, jotka mielestäni kaipaavat muutosta. Kantaaottavuus ei tarvitse aina suuria juhlakonsertteja.

Lauluäänen voimaa

Anna-Mari Kähärän oma musiikillinen matka alkoi jo varhaislapsuudessa Viitasaarella.

– Äitini lauloi minulle unilauluja ja se sama turvallisuuden tunne tulee minuun lauluäänestä. Tätä perinnettä jatkoin omalle lapselleni, kertoo Kähärä.

Soittotunnit hän aloitti viululla ja vaihtoi 10–11-vuotiaana soittimeksi pianon.

– Pianosta tuli minulle rakas instrumentti ja aloin säestää sillä, kun lauloimme ystävieni kanssa ikivihreitä jazz-standardia ja elokuvasävelmiä. Aloin tehdä so-

”Kulttuuri on kansakuntamme kivijalka.”

vituksia tyttötriollemme, osin siksi, ettei niitä muuten ollut juuri saatavilla. Pääsin opiskelemaan Kuopioon musiikkilukioon ja siellä syntyi How many sisters -lauluuyhtye, josta tuli minulle tärkeä koulu sovittajana ja säveltäjänä 30 vuodeksi.

Lauluuyhtye tuli tutuksi suurelle yleisölle Pellit auki -nimisen tv-ohjelman kautta, jossa kolmikko lauloi kaksi vuotta suorissa lähetyksissä. Anna-Mari Kähärä yleensä sovitti yhtyeen lauluosuudet.

Uransa aikana hän on erikoistunut naisrunoilijoiden tekstien säveltämiseen.

– Minulle suurin inspiraation lähde ovat runot ja sanat. Toimin hyvin intuitiivisesti. Haluan, että runo vie ja ohjaa minut oikealle polulle. Yritän löytää sen, mitä runoilija on halunnut sanoa, kuulla myös rivien välit.

Vuonna 2025 Kähärältä ilmestyi kauan odotettu, 23 laulun nuottikirja **Anna-Lee-na Härkösen** teksteihin. *Avarasyllisen naisen laulu* -nuottikirja julkaistiin Härkösen 60-vuotisjuhlakonsertissa.

Monimuotoisuus on maamme elinehto

Kähärä kantaa huolta kulttuurin tilasta nyky-Suomessa sekä suomalaisista metsistä ja luonnon monimuotoisuudesta.

– Kulttuuri on kansakuntamme kivijalka. Päätäjien arvostus kulttuuriamme kohtaan näkyy suoraan kulttuurin leikkauksissa. Toiminta on mielestäni sivistysvaltiolle häpeällistä. En olisi voinut kuvitella kohtaavani tällaista Suomea elinaikanani. Olen kirjakauppiassukua ja kasvanut kulttuurimyönteisessä Suomessa. Siksi tämä nykyinen kulttuurivihamielisyyden on järkyttänyt minua suuresti ja tuottanut valtavasti surua maani puolesta.

Kannanottona luonnon monimuotoisuuden puolesta Anna-Mari Kähärä sävelsi Helsingin kamarikuorolle ja Sointi Jazz-orkesterille teoksen Kyrie eleison, rukous suomalaisille metsille ja uhanalaisille linnuille. Hän kirjoitti siihen vuonna 2024 tekstin, rukouksen, jonka **Seela Sella** teoksessa lukee. Teksti kertoo runon muodossa, mitä metsä Kähärälle merkitsee.

Toimia luonnon ja kulttuurin monimuotoisuuden säilyttämiseksi tarvitaan juuri nyt.

– Varpunen on kuolemassa sukupuuttoon, kuten niin monet muutkin linnut. Päätäjien näköalattomuus on huolestuttavaa. Meidän on suojeltava luontoa ja kulttuuria. Ilman niitä meillä ei ole tätä kansakuntaa. ❖

Rukoilen.

Metsien ja lintujen puolesta. Erittäin uhanalaisten ja äärimmäisen uhanalaisten. Varpunenkin jo.

Vanhaa metsää kaatuu, koneet hakkaavat yhteistä tuhatvuotista perimää, suomalaista sielunmaisemaa. Sinun. Minun. Meidän. Varpusen.

Edessä silvottu hakkuuaukio, synkkä sotatanner, autio ja hiljainen, hitaasti hiiltävä hautausmaa. Ja kaiken ympärillä päätäjien näköalattomuus ja tietämättömyys, ajassa vellova ahneus ihmisen sokeus ja julmuus.

Tähyilen tyhjälle taivaalle. Olen matkalla kohti ekokatastrofia

Lapseltani pyysin jo anteeksi, minkälaisen maapallon minä hänelle jätän.

– Anna-Mari Kähärä, 2024 –

Luonto on pyhä

”MUUTIN PÄÄKAUPUNKISEUDULTA JOENSUUHUN vietettyäni elokuun 2020 Kolilla Kolin kulttuuriseuran taiteilijaresidenssissä. Haltioiduin paikallisesta hengesestä, luonnosta ja siitä kuinka alueella tunnuttiin vaalivan perinteitä. Tutkiessani netistä paikallista toimintaa ja alueen tapahtumia, vastaan tuli Joensuun Kalevalaiset Naiset. Mukaan kutsui samanhenkisyys ja yhteiset kiinnostuksen kohteet.

Olen kotoisin Rantasalmelta ja minulla on savolaiset ja karjalaiset sukujuuret. Suvussani on isetekemisen ja käsillä luomisen perinne. Neulomisen aloitin noin kymmenvuotiaana mummini ja tätieni esimerkistä. Äiti on taitava leipoja ja ompelija, isäni etevä rakentaja. Itse olen opiskellut kuvataiteen ja tekstiilityön aineenopettajaksi kuvataiteilijan tutkinnon lisäksi. Kaikki tämä yhdessä on edistänyt taitoa, luovaa ajattelua ja estetiikan tajuja, joka tukee kuvataiteilijan työtäni. Erityisen merkittävää on ollut suvussani kulkenut arvostava ja kannustava ilmapiiri kulttuuria kohtaan.

Löysin **Lönnrotin Suomen kansan muinaisia loitsurunoja** -kirjan mieheni katavasta kirjajhyllystä. Karhun synty – loitsuruno, joka kertoo karhun taivaallisesta alkuperästä – lumosi minut. Pohjois-Karjalan maaperällä, karhujen kotona, kiinnostuin alueen vanhoista tarinoista, kuten Kolin monimerkityksellisestä Mustarinta-nimestä, joka on myös yksi karhun kiertoilmauksista. Vuosien aikana mytologinen karhu on inspiroinut minua useissa kymmenissä taideteoksissani. Viimeisin näyttelyni Karhun synty Joensuun Taidokeskus Ahjossa kuvallisti loitsurunoa isoin maalauksin.

Olen jo lapsena oppinut metsien, järvien ja luononeläinten arvon, merkityksen ja kunnioituksen. Nyt aikuisena koen suurta kiitollisuutta suomalaista luontoa kohtaan sen tarjoamista lahjoista. Neljävuotiaan lapseni

kanssa metsäretket ovat todellisia seikkailuja. Harrastan keräilyä ja käytän villiyrtejä ravinnoksi ja kosmetiikan valmistamiseen. Koen myös hätää, surua ja pelkoa ympäristökriisien ja luonnon köyhtymisen ja tuhoamisen takia.

Suomalainen luonto, mytologia ja kansanperinne tulevat näkymään teoksissani myös tulevaisuudessa. Pyhä karhu on loppumaton aiheiden aarrearkku ja inspiraation lähde. Tulevissa teoksissani haluaisin käsitellä myös sitä kotoperäisen kansanuskomme ideaa, että kaikessa on väki. Kuulun juuri perustettuun itäsuomalaisten taiteilijoiden

Kaarna-kollektiiviin ja tulevaisuuden haaveeni on saada luontoaiheista taidettamme näkyville myös kansainvälisesti.

Olen kulttuurin kuluttajana kaikkiruokainen ja käyn viikoittain konserteissa ja taidenäyttelyissä. Viime kesältä on erityisen lämpimästi jäänyt mieleen koko perheemme päiväretki Rääkkylään Kihaus Folkiin ja **Tuomas Rounakaran** konsertti metsässä Heinäveden Muinaisviikolla. Rakastan suomalaisia elokuvia. Loistavan Sata litraa sahtia näin elokuvateatterissa jopa kaksi kertaa. Viimeisin kirjaostokseni on **Pasi Klemettisen Tietäjät, noidat, samaanit** ja viimeisin taidehankintani on kuvanveistäjä **Leena**

Reitun keraamiikkaveistos. Olen kiinnostunut myös kotimaisesta designista ja muodista. Muodissa minulle tärkeä arvo on eettisyys ja on ollut hienoa nähdä, miten vastuullisuuden arvo on korostunut vuosien saatossa.

Vanhat perinteemme kuten väen käsite, luontoyhteys, usko haltijoihin, esivanhempien kunnioitus, tietäjäperinne ja loitsurunot viestittävät mielestäni kaikki yhtä tärkeää asiaa: luonto on pyhä. Toivon, että tulevat sukupolvet ottavat viisauksiperinteemme omakseen ja vaalivat sitä sukupolvien jatkumossa. Vanhat elämänviisaudet auttavat ymmärtämään myös nykypäivän elämää.” ❖

Himmeän hehkun jäljillä

ANNELI JUSSILAN teos on runollinen tietokirja, jonka kirjoittajalla on myös oma sydän mukana. Hän etsii alkumetsää ja valottaa **Pentti Linkolaa** luonnon rakastajana ja vaalijana. Metsäistä maisemaa katsotaan luonnon ja kulttuurin näkökulmasta, tehdään selkoa luonto- ja metsätyypeistä sekä korostetaan suojelun merkitystä.

Jussila vie levolliselle vaellukselle maiseman sisimpään. Luontoa koetaan keuhollisesti kaikilla aisteilla, ja alkumetsän merkkejä noukitaan myös kielestä: polkuja pitkin päästään salojen siimekseen ja korpien uumeniin. Metsä avaa ovensa.

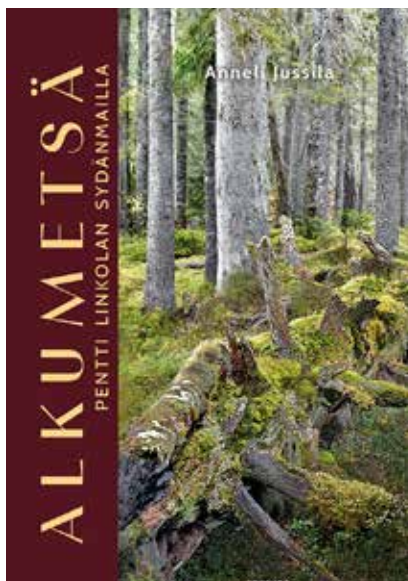
Reussa on tukevat eväät kulttuurihistoriaa, luontotietoutta ja maiseman tutkimusta. Kainalossa on *Kalevala*, ja kalevalaista on myös Jussilan oma kieli, sillä ”kulku käy läpi lehdevän lehdon” ja ”lehtokerttu lavertelee solisevaa säettä”. **Aleksis Kivikin** ailahtaa taustalla. Pitkospuina on runoja ja taidekuvia. On hieno oivallus todeta, että Suomea ei tehty sodasta, vaan runosta.

Suomalaisen mielimaiseman arkkityypiset piirteet löytyvät Hämeestä, Linkolan sydänmailta. Kirjan lumoavinta sisältöä on pohdinta metsäkokemuksen mystisyydestä, jota Linkola on kutsunut himmeäksi hehkuksi. Se on vapautumista hyötyajattelusta ja kaikista määritelmistä, se on antautumista metsän sisimmälle olemukselle, pyhän rauhan löytämistä, ykseyttä olevaisen kanssa.

Retki päättyy karusti hakkuuaukealle jättikoneiden repimään maastoon ja vaikeakulkuiseen ryteikköön. Polku katoaa. Kun samoille Anneli Jussilan maagisissa metsämaisemissa, voi hengähtää **Taneli Eskolan** upeiden kuvien ääressä. Kirja kutsuu lumoutumaan ja lopettamaan taistelun luontoa vastaan. ❖

Teksti Marja-Stiina Suihko

Anneli Jussila
Alkumetsä – Pentti Linkolan sydänmailla.
Docendo 2025.

Louhen synty

EMMI ITÄRANNAN teos *Lumenlaulaja* tarjoaa raikkaan ja runollisen tulkinnan *Kalevalan* maailmasta tarkastelemalla perinteistä tarinaa Pohjolan näkökulmasta. Kirjan päähenkilö on Louha, nainen, joka joutuu pakenemaan kotoaan ja kasvaa vähitellen Pohjolan voimakkaaksi johtajaksi, Louheksi. Itäranta nostaa esiin Louhen tarinan, joka on aiemmin jäänyt **Lönnotiltakin** piiloon yhdeksän luvun taakse, ja antaa hahmolle syvyyttä sekä inhimillisyyttä – Louhi ei ole enää pelkkä myyttinen hahmo, vaan moniulotteinen johtaja.

Metsänpeittokin saa uuden merkityksen: se on turvapaikka pakenemaan joutuneille. Louha odottaa metsän suojassa oikeaa hetkeä ja palaa lopulta johtamaan Pohjolaa tuoden mukanaan elinvoimaa ja toivoa. Pohjolan matriarkaalin yhteisö korostaa tasa-arvoa, ja Louhen tyttäriillä on vapaus valita kumppaninsa. Louhi puolestaan johtaa reilusti, toisin kuin *Kalevalan* Väinämöinen, joka turvautuu juoniin.

Teos osoittaa, ettei valta ole pysyvää – se vaihtuu ja suuntautuu kohti parempaa tulevaisuutta. Onnea ja yltäkylläisyyttä tuottavaa sampoa ei saa kahlita: sen piilottaminen vain omaksi hyödyksi nostattaa sodan, mutta hyvän jakaminen olisi rauhan tae. Myös Kalevalaisten Naisten Liiton Louhen metsä saa tukea *Lumenlaulajasta*: metsä ei kuulu ihmisille, vaan ihmiset kuuluvat metsälle.

Itäranta näyttää, kuinka eepos ja lauluperinne avautuvat uusille tulkintoille, kun niitä tarkastellaan avoimin mielin. *Kalevalan* kertomukset saavat tässä teoksessa moniulotteisen ja modernin elämän. Kirja muistuttaa, että muutos on väistämätöntä: valta vaihtuu, ja sekä Louhi että Väinämöinen joutuvat väistymään. Pohjolan matrilinearisuus jatkuu Louhen nuoremman tyttären ottaessa vallan, kun taas Kalevala maata johtaa Marjatan poika. tarinat elävät ja odottavat uusia tulkintoja. ❖

Teksti Tarja Kupiainen

Emmi Itäranta
Lumenlaulaja.
Teos 2025.

Metsän kansan jäljillä

MIKKO KAMULAN *Metsän kansa* -sarja avaa ikkunan aikaan, jolloin suomalaiset elivät vahvasti luonnon ehdoilla. Sarja vie lukijan 1400-luvun Savon sydänmaille, erämaihin, joissa Juko Rautaparran perhe rakentaa elämäänsä ja kohtaa sekä ihmiselämän ilot että metsän väen varjot. Teos on sukusaaga ja samalla kulttuurinen aikamatka, jossa suomalainen mytologia, kansanperinne ja historia punoutuvat yhdeksi tarinaksi, joka kantaa kirjasta toiseen.

Sarjan keskiössä ovat talonpoika Juko Rautaparran perheen lapset Heiska, Varpu ja Tenho. Lasten elämänpiirit laajenevat tarinoiden edetessä kotitilan askareista Suomen suurimpiin kaupunkeihin, Lapin maalle sekä rajan yli Venäjälle. Välillä jännittävät ja ylläluonnollisiakin asioita sisältävät tapahtumat vuorottelevat elävien kuvausten kanssa talonpoikien arjesta, vuodenvaihtamisen töistä ja kiehtovista juhlista. Kamula luo kirja kirjalta ajankuvan, joka tuntuu sekä realistiselta että tarunhoitoiselta.

Tämä kirjasarja sai minut palaamaan pitkään kadoksissa olleen lukuharrastuksen pariin. Suurin syy sarjan koukuttavuuteen oli Kamulan onnistunut taustatutkimus, joka näkyy tekstissä historiallisten faktojen ja kaunokirjallisen kerronnan sulavana yhdistelmänä.

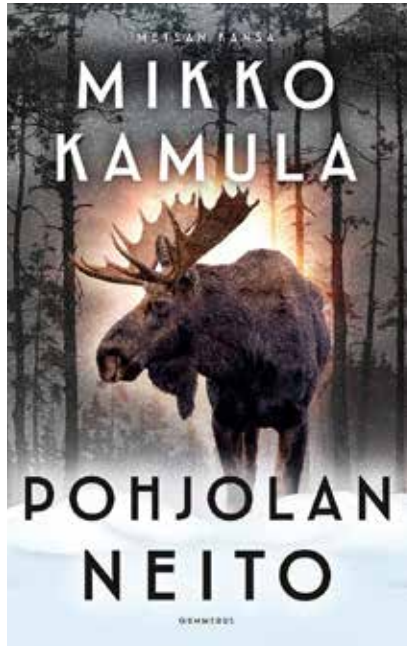
Metsän kansa -sarja sopii kaikille, jotka pitävät historiallisista romaaneista, pienestä jännityksestä ja suomalaisen muinaisuskon maailmaan sukeltamisesta. Vaikka tapahtumat sijoittuvat kauas menneisyyteen, Rautaparran sisarusten tunteista ja valinnoista löytyy samaistumispintaa myös tähän päivään. ❖

Teksti Tiia Hallamaa

Mikko Kamula

Metsän kansa -sarja, Gummerus.

Ikimetsien sydänmailla (2017), *Iso härkä* (2018), *Tuonela* (2019) ja *Kalevan pojat* (2022) sekä ääni- ja sähkökirja *Lemmenliekki* (2024), *Pohjolan neito* (2025).

Länsisuomalaista kansanrunoutta

JOSKUS UNOHTUU, että suomalainen kansanrunous on paljon muutakin kuin *Kalevala* ja sen taustalla olevat runot. **Juha Jyrkäs** on koonnut länsisuomalaisista kansanrunoista uuden kokonaisuuden, *Rauni*-eepoksen. Teoksen kehyskertomukseksi Jyrkäs on laatinut Rauni-neidon ja Vahtus-noidan kohtaamisen. He matkaavat yhdessä kohti Hämeenlinnaa ja matkalla kerrotaan tarinoita.

Rauni sisältää 25 runoa, mukana ovat Jyrkäsen versioina Länsi-Suomen tunnetuimmat runot, kuten Piispa Henrik ja Lalli, Elinan surma sekä Ritvalan helkavirsien runot. Niiden lisäksi löytyy runoja kelvottomista miehistä, avuttomista neidoista, jättiläisistä ja merenneidoistakin. Väinämöinenkin kirjassa esiintyy; hän syntyy, kilpailee Joukahaisen kanssa, venettä veistäessään saa haavan ja kuulee raudan synnyn. *Kalevalasta* poiketen Väinämöinen saa vaimon ja lapsiakin.

Kalevalaan ja varhaisiin kansanperinnejulkaisuihin on käytetty vain siistejä säkeitä, eräistä arkistomuistiinpanoistakin tuhmat sanat on sensuroitu. Jyrkäs ei ole arkaillut ottaa mukaan myös muutamia avoimen seksuaalisia ja sanastoltaan rivoja tekstejä.

Juha Jyrkäs tekee kirjan johdannossa ja jälkikatsauksessa selkoa työskentelytavoistaan ja eri runoissa käyttämistään lähteistä. Jyrkäs kertoo toimineensa **Elias Lönnrotin** tapaan. Hän on poiminut kunkin runon toisinoista parhaat säkeet ja yhdistänyt ne yhdeksi runoksi. Osa runoista on hyvinkin pitkälti Jyrkäsen rakentamia, osa lähes suoraan arkistosta.

On selvää, että Jyrkäsen työ on todellisen kulttuuriteko. *Rauni* laajentaa käsitystä kansanrunoudesta ja sen mahdollisuuksista.

Nostaessaan esille länsisuomalaista runopöytäkirjaa Jyrkäs muistuttaa, ettei kansanrunous kuulu pelkästään Karjalaan. ❖

Teksti Merja Leppälahti

Juha Jyrkäs

Rauni. Länsisuomalainen eepos.

Salakirjat, 2025

Nukkeja entisajan malliin

Entisajan elämään niukkuuden vuoksi luontaisesti kuuluneet kierrätys, ekologisuus ja itse tekeminen ovat tulleet uudelleen ajankohtaisiksi.

Nukkemaakari Satu Hattunen tekee karjalaisia perinnenukkeja.

Teksti ja kuvat **Anne-Mari Tiainen**

Ennen vanhaan kaikki leikkikalutkin tehtiin itse. Niihin käytettiin kekseliäästi puuta, vanhoja tekstiilejä, kangastilkkuja, nappeja sekä muita kotoa löytyneitä tarvikkeita.

Poikien lelut olivat lähinnä miesten elämänpäiiriin kuuluneita eläimiä, kulkupelisiä, ritsoja ja jousipysyjiä, jotka tehtiin pääasiassa puusta. Tyttöjen leikkikaluja olivat puolestaan nuket. Karjalan maaseudulla suosituimpia olivat kankaasta tehdyt räsynuket.

Leikkikalua ja suojelijaa

Tuupovaaralainen käsityön harrastaja **Satu Hattunen** innostui keväällä 2024 valmistamaan karjalaisia perinnenukkeja. Hän on tehnyt tolppanukkeja, enkelinukkeja, suojelusnukkeja ja avioparinukkeja. Häntä kiehtovat karjalainen perinne, nukkeihin liittyvät tarinat ja nukkejen ekologinen tekotapa kierrätysmateriaaleja käyttäen.

– Karjalainen perinnenukke edustaa hyvin vanhaa käsityöperinnettä. Esimer-

kiksi suojelusnukke on ollut sekä leikkikalua että suojelusesine, jonka on uskottu tuovan hyvää onnea ja suojaavan pahalta, Hattunen tietää kertoa.

Nukkeja tehtiin monia muitakin malleja, kuten liinanen, jyvänukke ja unelmanukke. Niitä valmistettiin vaatteiden ompelemisesta yli jääneistä tilkuista sekä vanhoista vaatteista ja kodintekstiileistä revytyistä kankaanpaloista. Myös luonnonmateriaaleja, kuten tuohta, heinää ja niintä käytettiin.

– Minua viehättävät vaatteet, joita on

Suojelusnukke tehdään yhteensä 13 kangassuikaleesta, jotka on revitty seitsemästä erilaisesta kankaasta.

Suojelusnukan perusmallia muunnellen voi tehdä vaikkapa miehen mallisen nukken tai vöytätaröllisen naisnukan, jolla on napit kasvoina ja rintoina. Etualalla on avioparinukke ja takana erilaisia tolppanukkeja.

Satu Hattusen tekemät tolppanuket ovat saaneet vaikutteita suomalaisista muinaispuvuista ja muinaistyylistä koruista.

ennen vanhaan käytetty, niiden historia ja muinaistyylliset korut. Haluan tutkia värejä ja materiaaleja sekä erilaisia tekotapoja. Tekemiini tolppanukkeihin olen saanut vaikutteita muinaispuvuista.

Kasvoton nukke ei päästä pahaa sieluun

Nuket tehtiin yleensä saksilla leikkaamalla ja neulalla ompelematta. Nukkejen valmistamisessa ei siis käytetty raudasta valmistettuja teräviä tai viiltäviä esineitä, koska niiden käyttämisen uskottiin tuovan huonoa onnea.

Kankaanpaloista käärimällä ja taittelemalla tehdyt nuket koottiin langalla kiertämällä ja sitomalla. Nukkejen sitomisessa

käytettävä lanka oli mieluiten punaista, mutta myös valkoista tai beigeä lankaa käytettiin. Langalla sitominen tehtiin auringon kulun mukaisesti myötäpäivään kiertämällä. Se kuvasti elämän kiertokulkua.

Nukeille ei yleensä tehty silmiä, nenää eikä suuta, sillä kasvoton nukke oli turvassa pahoilta hengiltä. Silmät ovat sielun peili, joten oli turvallisempaa jättää nukken kasvopiirteet tekemättä, ettei paha pääse silmien kautta sieluun.

Punainen väri suojaa

Suojelusnukke oli Karjalassa perinteinen talon, perheen ja talon kaikkien asukkaiden suojeleja. Suojelusnukun voima tuli siitä, että nukkeen käytetyissä kangaskaistaleissa oli niiden ihmisten lämpö ja vahvuus, jotka olivat käyttäneet kyseistä vaatetta tai kodintekstiiliä.

– Nukkeon voi liittää lämpimiä muistoja. Yhdessä tekemässäni suojelelusnukessa on äitini ja anoppini vanhoista keittiöpyyhkeistä leikattuja suikaleita, niistä tulee kotiimme molempien sukujen naisten varjelusta ja äidillistä lämpöä, Satu Hattunen kuvailee.

Suojelusnukke tehtiin seitsemästä eri värisestä kankaasta revityistä suikaleista. Päällimmäiseksi laitettiin punainen tai punakirjava kangaskaistale, josta tehtiin

kädet. Karjalassa punainen väri oli tärkeä, sillä sen uskottiin suojaavan pahoilta voimilta. Pitkät käsivarret kuvasivat nukken varjelevaa vaikutusta.

Nukkemestarin opeilla

Jo edesmennyt **Kyllikki Suvanto** oli taitava käsitöiden tekijä, joka teki myös karjalaisia perinnenukkeja ja toi ansiokkaasti esille karjalaista nukkeperinnettä. Yhdessä **Elizaveta Korpelaisen ja Jonna Suvannon** kanssa hän teki kirjan *Nukken henki: karjalaisten perinnenukkeiden historiaa ja valmistusta* (2017). Kirjan välityksellä arvokasta nukkejen tekemisen oppia siirtyy uusille sukupolville. Nukkeperinteeseen tutustuminen muistuttaa meitä juuristamme ja auttaa myös ymmärtämään entisaikojen elämää ja uskomuksia.

Suojelusnukke-ohje

1. Revi tai leikkaa seitsemästä eri värisestä kankaasta yhteensä 13 kangassuikaletta (noin 3 cm x 25 cm), joista ainakin yksi on jotakin punaista tai punakirjavaa kangasta.
2. Taita tilkku yksitellen pituussuunnassa kaksin kerroin. Vedä kynnellä taite teräväksi.
3. Kasaa taitetut kangassuikaleet nipuksi, johon päällimmäiseksi tulee punainen suikale. Taita suikalenippu keskeltä kahtia.
4. Sido punaisella tai vaalealla vahvalla puuvillalangalla nukken yläosaan kiristyslanka kaulaksi. Langan alle voit laittaa pienen tilkun esiliinaksi. Kierrä lankaa kolme kertaa myötäpäivään ja tee kolminkertainen solmu nukken takapuolelle. Sido ranteet samalla tavalla.
5. Ota 15–20 cm pätkä sidontalankaa. Pujota ripustuslanka nukken pään keskikohdan läpi ja solmi ripustuslanka lenkiksi.

Huomaathan, että yhtä ainoaa ja oikeaa tapaa tehdä karjalainen nukke ei ole. Käytä luovuuttasi ja hyödynnä käytettävissä olevia materiaaleja. Hyvä siitä tulee! ❖

Tuupovaaralainen Satu Hattunen on innostunut tekemään erilaisia perinnenukkeja. Hän sanoo vain mielikuvituksen olevan rajana, eikä kahta samanlaista nukkea tule tehtyä.

Kirjoittaja on karjalaisuudesta ja kansanperinteestä kiinnostunut tuupovaaralainen, joka haluaa jakaa perinnetietoutta.

Lintujen laulua huviksi ja hyödyksi

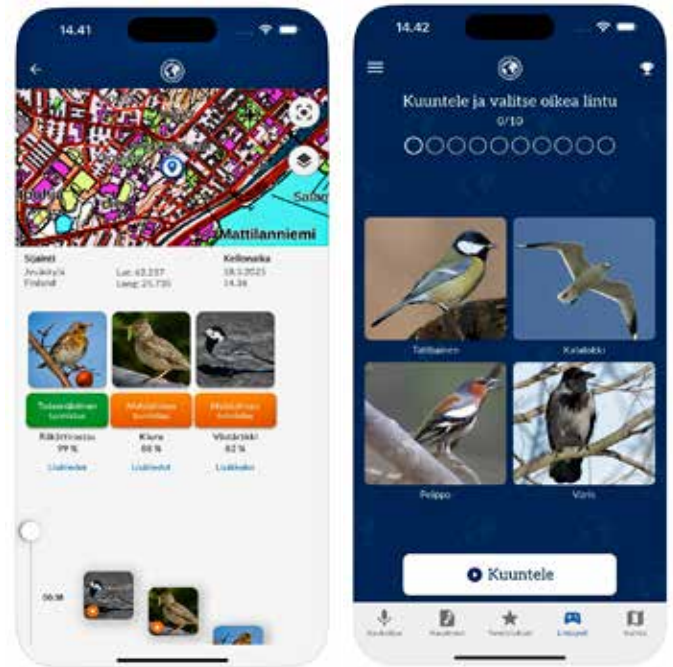
Teksti **Kati Lampela**

Jo lähes 300 000 suomalaista on ladannut puhelimeensa *Muuttolintujen kevät* -sovelluksen. Lintujen laulun tunnistussovelluksella on tehty kolmen vuoden aikana noin 12 miljoonaa äänitystä. Yleisimmin tunnistettuja lajeja ovat peippo, talitiainen, sinitiainen ja mustarastas. Jyväskylän yliopistossa kehitettyä sovellusta työstetään jatkuvasti, jotta tekoälypohjainen tunnistus olisi mahdollisimman tarkka.

Tähän ideaan on helppo koukuttua: ulkoillessa voit äänittää sovelluksella linnunlaulua, ja sovellus kertoo, mikä lintu on kyseessä. Et tarvitse aiempaa lintutuntemusta – sovelluksen käyttämisen myötä opit linnuista paljon, ja pian voit huomata tunnistavasi pihapiirissä laulavat linnut. Liikkuminen luonnossa saa lisämerkityksen, samalla tulee tarkkailtua lintuja entistä herkemällä korvalla. Ja onhan se palkitsevaa, kun omaan sovellukseen kertyy muutamassa viikossa useita kymmeniä tunnistuksia.

Sen lisäksi, että sovelluksen käyttäjä saa itselle tiedon linnuista, on samalla myös mukana tekemässä tärkeää työtä. Lintujen tunnistussovelluksen käytön myötä suomalaiset tekevät suuren palveluksen lintututkimukselle. Ymmärrys linnuista ja niiden elinympäristöistä syvenee. Laajan aineiston avulla on mahdollista ymmärtää paremmin linnustossa tapahtuvia muutoksia.

Suuri datamäärä mahdollistaa uudenlaisia tutkimuskohteita: esimerkiksi lintujen esiintyvyydestä Suomessa on tekeillä uutta tutkimusta ja myös lintujen muuton ennustamiseen ja havainnoimiseen saadaan entistä tarkempaa dataa. Tiedot lintuhavainnoista pyritään avaamaan laajemmin tutkimuksen käyttöön Lajitietokeskuksen sekä Luonnontieteellisen keskusmuseon kautta.

Voit ladata "Muuttolintujen kevät" -sovelluksen Apple App Stores-ta (iPhone) tai Google Playsta (Android-puhelimet). Sovellus on ilmainen.

Uusi oppimissivusto Kalevalasta

Teksti **Eveliina Ikwunna**, kuva **Jenna Kunnas**

Kalevala – elävä eepos on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Kalevalaseura-säätiön yhteistyössä tuottama oppimissivusto, joka kertoo *Kalevalasta* ja sen monista merkityksistä. Sivusto avaa, miten **Elias Lönnrot** pohjasi työnsä karjalais-suomalaiseen runolauluperinteeseen

ja millainen merkitys Kalevalalla on ollut suomalaisessa kulttuurissa, tieteessä ja taiteessa.

Sivustolla esitellään Kalevalan keskeisiä hahmoja ja tarinoita sekä Lönnrotin elämää ja työtä. Siellä tarkastellaan eepoksen roolia suullisena ja kirjallisena perinteenä, sen suomalaisuutta, karjalaisuutta ja eurooppalaisuutta sekä niitä kiistoja, joita eepos on herättänyt eri aikoina. Sivusto näyttää, miten Kalevala on ollut sekä kansallinen symboli että kulttuurinen kohtaamispaikka, ja miten sen vaikutus näkyy yhä kirjallisuudessa, kuvataiteessa, musiikissa ja populaarikulttuurissa.

Kalevala – elävä eepos -oppimissivusto tuo esiin, että eepos ei ole vain menneisyyden monumentti, vaan elävä ja muuttuva osa yhteistä kulttuuriperintöä. Sivusto liittyy laajempaan kulttuuriseen kokonaisuuteen, jossa Kalevalalle myönnettiin keväällä 2024 Euroopan kulttuuriperintötunnus (European Heritage Label, EHL).

Sivustot ovat suomeksi, ruotsiksi ja karjalaksi, ja ne tarjoavat tietoa kaikille, jotka haluavat ymmärtää, miten Kalevala on rakentanut ja edelleen rakentaa käsitystämme identiteeteistä, kielistä ja yhteisöistä. Oppimissivustolle ollaan myös lisäämässä sisältöjä ja kieliversioita lähitulevaisuudessa. Sivusto löytyy osoitteesta www.finlit.fi/kalevala – paikasta, jossa mennyt ja nykyinen laulavat yhdessä.

Gallen-Kallelan Museo ja Kalevala

Gallen-Kallelan Museo on mukana *Kalevala – elävä eepos* -verkostossa, joka on syntynyt Kalevalalle vuonna 2024 myönnetyn Euroopan kulttuuriperintötunnuksen hakuun osallistuneiden toimijoiden ympärille.

Teksti **Minna Turunen**, kuva **Gallen-Kallelan Museo**

Espoon ja Helsingin rajalla, meren äärellä kohoava Pellavaniemi kätkee sisäänsä kulttuurihistoriallisesti merkittävän helmen: Gallen-Kallelan Museon. Vuonna 1961 yleisölle avattu museo vaalii taiteilija **Akseli Gallen-Kallelan** (1865–1931) elämäntyötä ja toimii taiteilijaan liittyvän tiedon keskuksena. Taide- ja kulttuurihistoriallinen museo toimii Tarvaspään ateljeelinnessa, jonka Gallen-Kallela suunnitteli ja rakennutti vuosina 1911–1913 omaksi työtilakseen. Rakennus ja sen ympäristö huokuvat taiteilijan luomaa paikan henkeä, kokonaisvaltaista elämystä, jossa arkkitehtuuri, luonto ja taide sulautuvat yhteen.

Tarvaspään museoalue on inventoitu valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetun kulttuuriympäristön (RKY) alueeksi. Suojeltu miljöö tarjoaa rauhallisen keitaan keskellä voimakkaasti kasvavia asuinalueita. Luonnonläheisyys ja historialliset kerrostumat tekevät paikasta ainutlaatuisen.

Akseli Gallen-Kallela on tunnettu *Kalevala*-aiheisista teoksistaan. Tarvaspäässä taiteilija työskenteli Suur-Kalevalan kuvitusten ja Kansallismuseon Kalevala-freskojen parissa. Kalevalan tarinat ovat osittain visualisoituneet kansan mieliin juuri Gallen-Kallelan luomien taiteellisten tulkintojen kautta. Gallen-Kallelalle Kalevalan runojen syntykoti oli runolaulajien mailla rajantakaisessa Karjalassa. Hän teki matkoja Vianan Karjalaan vaimon-

sa **Maryn** (1868–1947) ja taiteilija **Louis Sparren** (1863–1964) kanssa eepiseksi muodostuneella häämatkallaan. Matka toimi kimmokkeena taiteilijakarelianismin synnylle.

Kalevala-tulkinnoissaan taiteilija hyödynsi kansankulttuurimme elementtejä ja matkoiltaan poimimia vaikutteita. Niissä näkyvät niin hänen kokeilunsa taideteollisuuden, grafiikan, heraldiikan ja arkkitehtuurin saralla kuin eurooppalaisen taidekoulutuksen vaikutteet. Kansalliseepoksesta kumpuavien aiheiden parissa työskentely jatkui koko taiteilijan uran ajan.

Museo tarjoaa näyttelyiden lisäksi myös tapahtumia ja yleisötyötä. Viime vuosina keskiössä on ollut museon pihalle-alueen, metsän ja rannan kunnostus ja kehittäminen sekä alueen hyödyntäminen yleisötyössä. Tarvaspään puutar-

hassa voi kohdata Kalevala-aiheista nykyaikaisuutta, joka tuo kansalliseepoksen hahmot ja symbolit osaksi tämän päivän taidekeskustelua. Samalla ne herättävät kysymyksen siitä, voivatko taide ja Kalevalasta ammennetut opit auttaa meitä suojelemaan luontoa ja sen monimuotoisuutta osana kulttuuriympäristöä?

Yleisön kiinnostus Tarvaspäästä kohtaan on kasvanut vuosi vuodelta. Ainutlaatuinen miljöö, jossa Gallen-Kallelan henki on vahvasti läsnä, toimii museon voimavarana ja vetovoimatekijänä. Luonto ja kulttuuri yhdistyvät tavalla, joka puhuttelee kävijöitä ja kutsuu palaamaan. Gallen-Kallelan Museossa ei vain katsota taidetta – siellä astutaan osaksi taiteilijan maailmaa. ❖

Kirjoittaja on Gallen-Kallelan Museon museo-
lehtori.

Kulttuuria, johtajuutta ja tahtoa

Kalevalaisten Naisten Liitto juhlii tänä vuonna 90-vuotista taivaltaan. Liiton historia on kertomus suomalaisesta sivistyksestä ja siitä, miten naiset ovat siirtäneet kulttuuria sukupolvelta toiselle. Juhlavuoden kunniaksi palaamme muutamien Liiton puheenjohtajien tarinoihin – naisten, jotka ovat olleet rohkeita ja sanan voimaan uskovia oman aikansa vaikuttajia.

Kaikki kalevalaiset naiset tuntevat **Elsa Heporaudan**, rohkean visionäärin, jonka ideasta ja peräänantamattomuudesta Kalevalaisten Naisten Liitto ja Kalevala Koru syntyivät. Mutta Elsan jälkeenkin Liitto on ollut täynnä vahvoja ja näkemyksellisiä johtajia, uusia Elsoja ja muita tahtonaisia, jotka ovat vieneet eteenpäin hänen perintöään eri aikakausien haasteissa.

Suomalainen kulttuuri yhdistävänä voimana

Ensin oli Elsa, jonka ansiot koko Liiton ja Korun synnysissä ovat kiistattomat. Mutta Heporaudan viitoittamalla tiellä vuosikymmenten aikana moni muukin nainen jätti jälkensä historiankirjoihin. Monet Liittoa luotsanneet muistomerkkitoimikunnan naiset seurasivat Heporaudaa hänen viitoittamallaan tiellä, kuten **Elsa Enäjärvi-Haavio**, joka oli ensimmäinen suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen alalta väitellyt nainen, ja alan ensimmäinen naisdosentti.

Enäjärvi-Haavio oli monipuolinen vaikuttaja: tietokirjailija, lehtinainen, poliitikko ja kansalaisjärjestötoiminnan voimahahmo – nainen, joka toiminnallaan avasi ovia tuleville sukupolville. Vaikka hänen elämänsä jäi sairauden takia lyhyeksi, hänen jälkensä näkyy suomalaisen kulttuurin ja naisten yhteiskunnallisen toiminnan historiassa yhä tänään.

Elsa, Elsa ja vielä kerran Elsa

Elsa seurasi Elsaa – ja vielä kerran Elsaa. Kolmas puheenjohtaja, **Elsa Vuorjoki**, oli todellinen Kalevalaisten Naisten Liiton kantava voima ja niin ikään yksi sen perustajaäideistä yhdessä muiden Elsojen kanssa. Hän oli mukana Liiton toiminnassa yli puolivuosisataa ja jäi historiaan karismaattisena puhujana ja rohkeana kulttuurivaikuttajana.

Filosofian maisteri ja lehtori Elsa Vuorjoki tunnettiin erityisesti taidostaan pukea arvot ja aatteet sanoiksi. Hän oli myös kynän ja huumorin taituri. Vuorjoki lahjoitti 70- ja 75-vuotissyntymäpäivälahjoistaan rahaston, josta Kalevalaisten Naisten Liitto jakaa edelleen hänen toiveensa mukaisesti Osmansolmuja kannustukseksi kalevalaisille naisille. Vuorjoki rohkaisi toimimaan kalevalaisten arvojen puolesta 1970-luvulla, jolloin ne eivät juuri olleet muodissa. Nyt kulttuuriperinnöstä haetaan mallia kestäväään kehitykseen; sitkeä työ perinteiden puolesta kannatti ja siitä Vuorjoen rahaston Osmansolmut meitä muistuttavat.

Kirjoista kansanpukuihin

1970-luvun lopulla liiton johtoon nousi **Toini-Inkeri Kaukonen**, arvostettu kansatieteilijä ja yksi suomalaisen tekstiilitutkimuksen uranuurtajista. Hän oli väsymätön perinteen tallentaja, joka halusi ymmärtää, miten esi-isämme elivät, pukeutuivat, työskentelivät ja rakensivat maata.

Kaukosen tutkimukset ulottuivat kansanrakennuksista ja työtavoista aina tekstiilien maailmaan. Hänen intohimonsa olivat kansanpuvut: niiden tarinat, värit ja alueelliset erot. Hän julkaisi lukuisia teoksia, jotka esittelivät suomalaisten naisten, miesten ja lasten historiallisia pukuja. Pitkän uransa aikana Kaukonen toimi niin Kansallismuseossa, Seurasaaren ulkomuseossa kuin Museovirastossa, ja hän toimi myös Helsingin yliopiston kansatieteen dosenttina. Hänen kädenjälkensä näkyy yhä suomalaisessa kulttuuriperinnön tallentamisessa, arvostuksessa ja erityisesti kansallispuvuissa.

Sanan voimaa ja elämän paloa

Kaukosen jälkeen Liiton johtoon nousi kouluneuvos **Kirsti Mäkinen**, joka oli sekä puhujana että kirjoittajana aivan omaa luokkaansa. Allekirjoittanut muistaa omalta

Liiton 60-vuotisjuhlavuoden suojelijana toimi Eeva Ahtisaari. Kuvassa Raili Malmberg ja selin Marja Usvasalo presidentinlinnassa helmikuussa 1995.

Kirsti Mäkinen Liiton toimistolla Fredrikinkadulla.

työuraltaan, kuinka Mäkinen lempeästi johdatti nuorta Kalevala Korun työntekijää äidinkielen kieliopin saloihin. Mäkinen hallitsi suomen kielen vivahteet tavalla, joka teki vaikutuksen jokaiseen kuuliijaan.

Kirsti Mäkinen ei koskaan pelännyt avata suutaan ja tiesi tarkkaan, milloin ja mitä kannattaa sanoa. Ja hänen persoonansa tarttui: taitava sanankäyttö, lämmin huumori ja aito kiinnostus ihmisiin tekivät hänestä poikkeuksellisen puhujan, kirjoittajan ja opettajan. Mäkinen julkaisi useita kirjoja, joista yksi tunnetuimmista on *Lasten Kalevala*. **Minna Canthin** elämänsen oli Mäkiselle läheinen ja Canthin tavoin hän eli vahvasti ja rohkeasti. Ei ihme, että hänen lempisitaattinsa oli Canthin sanat: *”Kaikkea muuta, kunhan ei vaan nukkuvaa, puolikuollutta elämää.”*

Unelmien ja sanojen voima

Kirsti Mäkisen kauden jälkeen suuret saappaat täytti opetusneuvos **Raili Malmberg**, laajasti verkostoitunut kulttuurivaikuttaja. Hän toimi ensin opettajana ja myö-

hemmin toimittajana – ensin Koululainen-lehden ja sitten Kotilieden päätoimittajana, jossa hän työskenteli aina eläkkeelle siirtymiseen saakka. Hänen ääntään kuultiin usein myös Tapaseuran puheenjohtajana. Malmberg oli niinkään loistava puhuja, jonka eloiset ja sisällöltään rikkaat puheet jäivät kuulijoiden mieleen. Hänen mottonaan voi pitää omaa runotekstiään: *”Elämä ilman unelmia ei ole mitään elämää.”*

Malmberg oli vahvasti mukana, kun Liitto ja Kalevala Koru päättivät perustaa Kalevala Korun kulttuurisäätiön. Puheenjohtajakautensa jälkeen aivan hänen viimeisiin elinvuosiinsa asti side Liittoon ja sen ihmisiin pysyi vahvana. Hän seurasi kalevalaista toimintaa aidolla kiinnostuksella, iloitsi sen tekijöistä ja piti heihin yhteyttä loppuun asti.

Raili Malmbergin jälkeen Liittoa ovat luotsanneet useat suomalaisen kulttuurin pioneerit, rohkeat ja sanankäytöltään taitavat naiset. Jokainen puheenjohtaja on tuonut mukanaan oman näkökulmansa, aikansa hengen ja sydämensä äänen. Yhteistä kaikille on rakkaus suomalaiseen kulttuuriin, rikkaaseen äidinkieleemme – ja tahto jättää jälki, joka kantaa yhä. ❖

Kalevala Korun hallitus ja Kalevalaiset Naiset ry:n johtohenkilöitä juhlimassa vuonna 1948 sitä, että Kalevala Korun myynti oli saavuttanut 200 miljoonan rajan. Kuvassa äärimmäisenä vasemmalla yhtiön toimitusjohtaja Aino-Mari Mecklin. Hänen vieressään Sylvi Kauhanen, Alli Sauramo ja Sylvia Vannas. Lähellä pöydän päätä ovat Leila Rantasalo ja Elsa Vuorjoki. Oikealla puolella ovat muun muassa Jenny Linko, Aune Lindström, Elsa Enäjärvi-Haavio, Alina Wikman, Mandi Hannula ja Toini-Inkeri Kaukonen.

Kalevalaisten Naisten Liiton puheenjohtajat

(suluissa toimikaudet)

Elsa Heporauta (1935–1947, 1950–1955)

Elsa Enäjärvi-Haavio (1947–1948)

Elsa Vuorjoki (1949–1954, 1976–1978)

Vera Linkomies (1960–1966)

Inkeri Sahlan (1967–1969)

Kiira Partanen (1970–1975)

Toini-Inkeri Kaukonen (1979–1985)

Kirsti Mäkinen (1985–1991)

Raili Malmberg (1991–1997)

Anneli Koponen (1997–2003)

Pirkko Nuolijärvi (2003–2009)

Maire Pelttari (2009–2012)

Sari Kaasinen (2012–2015)

Ildikó Lehtinen (2015–2021)

Aila Nieminen (2021–jatkuu)

Kalevalaisten Naisten Liitto juhli näyttävästi 90-vuotisjuhlaansa Hanasaaren ruotsalais-suomalaisessa kulttuurikeskuksessa. Upeissa puitteissa järjestetty juhla koostui iloisesta yhdessäolosta, herkullisesta illallisesta ja harmonikkateiteilija **Kimmo Pohjosen** vaikuttavasta esityksestä. Iso kiitos kaikille kokouksen ja juhlan järjestäjille sekä osanottajille!

Juhlan ilmapiirissä oli jotakin ajattoman vahvaa: iloa, yhteenkuuluvuutta ja kulttuurin voimaa. Kalevalaiset naiset kokoontuivat jälleen, kuten ennenkin, juhlimaan toisiaan ja elämää keskellä muuttuvaa maailmaa. Yhteinen sävel löytyi naurussa, keskusteluissa ja hetkissä, jotka muistuttivat, että yhteisön lämpö ja luovuus kantavat yli aikojen.

Hyvä tahto

VAPAHTAJAN SYNTYMÄSTÄ kertovassa Luukkaan evankeliumissa toivotetaan maahan rauhaa ja ihmisille hyvää tahtoa. Sopua ihmisten keskuuteen ja rauhaa päälle maan julistetaan myös jouluaattona Suomen Turussa, jossa katkeamattomana perinteenä vuosisatoja jatkunut joulu- rauhan julistus luetaan. Median ja internetin välityksellä aattoaamuna tapahtuvaa julistusta voi nykyisin seurata kautta maailman. Sen perimmäisenä tarkoituksena on kertoa arkisen työn päättymisestä: on tullut aika hiljentyä ja syventyä joulun ikiäkaiseen sanomaan.

Kuva Tuomas Elenius

Joulua ei sanana pidetä suomen kielessä kovinkaan vanhana, vaan sitä edeltävä sana juhla on kansanperinteessä tarkoittanut keskitalvella vietettyä vuotuisjuhlaa ja paikoin Etelä-Pohjanmaalla joulua. Ajankohtana se on kuitenkin vuodenaika, jolloin pyritään mitä enenevässä määrin osoittamaan empatiaa toista kohtaan ja toteuttamaan hyvää tahtoa. Myötämielistä, antelias-takin asennetta ilmaistaan antamalla lahjoja omaisille, sukulaisille ja työtovereille tai osallistumalla keräyksiin vähäosaisten hyväksi.

Hyvää tahtoa voi edistää myös yhteisesti sovitulla käyttäytymistavoilla, vaikka yksilökeskeinen aikamme ei suosikaan yleistä ja kollektiivista hyvää, vaan paljolti ohjaa oman edun tavoitteluun. Pienet arkiset asiat, kuten toisen huomioiminen tai tahto ymmärtää toisen näkökulmaa kanssakäymisen yhteydessä ovat oikeastaan kansalaistaitoja, joita tarvitaan monilla elämänaloilla. Näitä taitoja voi niin ikään opetella ja harjaannuttaa tietoisesti koko elämän ajan. Voisi siis hyvin kuvitella, että maailman onnellisimmaksi maaksi jo kahdeksatta kertaa nimetty Suomi edustaisi kansalaisten käyttäytymisen osalta tässäkin mielessä auvoista aatelia.

Toiminta paikallisen perinteen parissa tarjoaa mielestäni vaihtoehdon itsekokeskeiselle elämälle, tuoden samalla lisäarvoa ja tyytyväisyyttä elämään. Monet yhteisöt ja järjestöt jakavatkin vuosittain palkintoja itselleen tärkeistä kulttuurimyönteisistä teoista. Kulttuuriperinnön tunnistaminen ja vaaliminen auttaa samalla ymmärtämään ajallemme tärkeitä kestäväen kehityksen indikaattoreita. Näissä tunnusluvuissa painoarvoa annetaan erityisesti luonnon monimuotoisuudelle, kiertotaloudelle, tasa-arvoiselle kohtelulle ja tapojen säilymiselle.

Erimielisyyksien ja epävarmuuden värittämässä maailmassa hyvä tahto ja halu ymmärtää toista ovat entistäkin arvokkaampia. Niiden avulla voidaan rakentaa siltoja niin yhteisöjen sisällä kuin niiden välillä. Siten jouluna kuultu julistus ja ohjenuora johdattavat kohti ihmisarvoista ja inhimillistä elämää. Hyvän tahdon tavoittelu ja rauhan toivotus eivät koskaan ole itseltä pois, vaan enemmänkin antavat itselle. ❖

Liiton vuosikokous ja uudet kunniajäsenet

Vuosikokouksessa 27.9. valittiin jäseniä hallitukseen erovuoroisten tilalle. Toiselle kolmivuotiskaudelle valittiin Pia Ala-Äijälä (43 ääntä) Rauman KN:sta sekä uusina jäseninä **Maija Mäki** (45 ääntä) Turun Seudun Kalevalaisista ja **Outi Nieminen** (40 ääntä) Lempäälän Kalevalaisista. Lisäksi ehdokkaina olivat **Pia Kähkönen** (10 ääntä) Tampereen Kalevalaisista ja **Anna Rauhala** (24 ääntä) Helsingin KN:sta. Hallituksen kokoonpano: <https://www.kalevalaisten naisten liitto.fi/hallitus/>

Ehdottomassa erovuorossa olleita hallituksen jäseniä **Tarja Kupaista** (Joensuun KN) ja **Marja-Stiina Suihkoa** (Kuhmon KN) kiitettiin erinomaisesta työstä Liiton hyväksi. Kiitos!

Vuosikokous kutsui Kalevalaisten Naisten Liiton kunniajäseniksi **Annamari Maukosen** Jyväskylästä ja **Laura Seesmerin** Porista.

Uudet kunniajäsenet
Laura Seesmeri (vas.)
ja Annamari Maukosen.

Annamari Maukosen on ollut Kalevalaisten Naisten Liiton varapuheenjohtaja, hallituksen ja Pirran toimitusneuvoston jäsen yhteensä 16 vuoden ajan. Pirran päätoimittaja hän oli 2011–2016. Hän on ollut Jyväskylän Kalevalaisten jäsen 1970-luvulta ja Helkaliiton jäsen 1960-luvulta.

– Kun kymmenvuotiaana helkatyttönä olin määkivä lammashetkessä Jyväskylän Harjun juhlasalissa, en aavistanut, että kalevalaisuus veisi mukanaan tähän päivään. Olen saanut tutustua upeisiin naisiin, joilla kaikilla on rakkaus perinteen eläväksi tekemiseen ja uudistamiseen. Kiitos kalevalaisille sisarille yhteisestä matkasta ja myötätuulta edelleen. Lämmin kiitos kunniajäsenyydestä – se vei sanattomaksi, toteaa Annamari Maukosen.

Laura Seesmeri on ollut Kalevalaisten Naisten Liiton toiminnassa lähes koko aikuisikänsä, yli 30 vuotta. Hän oli aluksi 1990-luvulla julkaisujaoston, sittemmin Pirran toimitusneuvoston ja hallituksen jäsen. Hän on tehnyt Pirta-lehden taittopohjan vuonna 2001 ja Liiton julkaisuihin kuvituksia, kirjoituksia, logoja, teemojen avauksia ja *Aino ja Hiski* -sarjakuvaa Pirtaan vuosituhannen alussa.

– Kalevalaiset naiset on yhteisö ja voimavara, jonka rinnalla olen saanut kasvaa folkloristiikan fuksista taidelähtöisen etnografian dosentiksi; eikä yhteinen taival lopu tähän, vaan tehkäämme yhdessä kalevalaista kulttuurityötä jatkossakin. Olen iloinen, otettu ja ylpeä saamastani nimityksestä, Laura Seesmeri kiittää kaikkia.

Teksti **Sirpa Huttunen**, kuvat **Tuomas Elenius**

Kuvassa tuore hallitus: Ylhäältä vasemmalta Virpi Knuutinen, Eila Parviainen, Pia Ala-Äijälä, Lea Strand, Riitta Varpuharju, Aila Nieminen (vas. alh.), Riikka Paakkunainen, Pirjo Berg ja Maija Mäki. Outi Nieminen puuttuu kuvasta.

Louhen paja Helsingissä la 31.1.2026

Kalevalaisten yhdistystoimijoiden koulutus- ja verkostoitumispäivä on tarkoitettu erityisesti puheenjohtajille, sihteereille ja rahastonhoitajille. Kaikki muutkin paikallisen toiminnan kehittämiseksi kiinnostuneet ovat tervetulleita. Louhen paja järjestetään Helsingissä 31.1.2026. Tarkemmat tiedot sisällöstä, paikasta ja ajasta ilmoitamme sähköpostilla, kotisivuilla ja somessa.

Kalevalan kutsu -laulupaja rantautuu Tukholman pe 27.2.2026

Ainutkertainen mahdollisuus kuulla runolaulua suomeksi. Laulupajassa saa myös osallistua laulamiseen. Samalla pääset kuulemaan Kalevalan eurooppalaisuudesta ja luontokuvauksista. Pajaa vetävät runolaulun ammattilaiset **Ilona Korhonen** ja **Maari Kallberg** Suomesta.

Kalevalan kutsu -laulupaja on kaikille avoin ja sinne ei tarvitse ilmoittautua. Laulupajan pitopaikka ja kellonaika tarkentuvat myöhemmin. Jää siis seuraamaan tiedostusta somessa ja kotisivuilla.

Tämä laulupaja toteutetaan yhteistyönä Kalevalaisten Naisten Liiton ja Tukholman Suomen kulttuurin ja tiedeinstituutin kanssa. Kalevalan kutsu -laulupajoja koordinoi Kalevalaisten Naisten Liitto. Laulupajoja on tukenut Alfred Kordelinin säätiö, ja ne ovat osa Kalevalan Euroopan kulttuuriperintötunnukseen liittyvää yhteistyötä.

Ilmastoitku oli ehdolla Vuoden tapaukseksi

Ilmastoitku antoi äänen huolelle maapallon ja metsien puolesta. Nyt teos sai tunnustusta myös Sulasolin Kuorogaalassa Vuoden tapaus -ehdokkaana.

Sulasolin Kuorogaalassa Kaapelitehtaalla Helsingissä jaettiin 8.11. palkintoja kategorioissa Vuoden tulokas, Vuoden musiikkivideo ja Vuoden tapaus. Kussakin sarjassa oli viisi ehdokasta.

Liittomme tilaama *Ilmastoitku*, huolenilmauksemme maapallon hätätilan vuoksi, oli ehdolla Vuoden 2025 tapaukseksi. Itkun sävel ja sanat ovat kansanlaulaja, muusikko **Eila Hartikaisen** ja esityksen tuotti **Pihla Folk**.

Satapäinen laulajien joukko esitti ilmastoitkun Eduskuntatalon portailla toukokuussa 2025. Näin halusimme vaikuttaa metsien kulttuuriperinnön säilymiseen. Ilmastoitku on modernia runolaulua kuoroille, jossa yhdistyy perinne, taide, Kalevalan naishahmot ja luonto. Ilmastoitkulla on tavoitettu yli 35 000 kuulijaa tapahtumissa eri puolilla Suomea ja Ruotsia sekä printti- ja verkkoalustojen kautta.

Lue lisää: <https://sulasol.fi/>

Rauhallista joulua ja kiitos yhteistyöstä!

Kalevalaisten Naisten Liitto ry.
Pirta-lehti

Juhlavuoden kunniaksi ohjaamme joulumuistamiset Louhen metsä -keräykseen.

Metsän joulu

Suuret hongat huminoi.
Tuuli lunta haravoi
luoden puhtaaks aukion,
jossa metsän juhlat on.

Jouluilta hämärtyy.
Tuuli pois jo etäännyy.
Joka kuusen latvahan
tarttuu tähti taivahan.

Hiljaisina seisoo maat.
Metsän vakaat asukkaat
saapuu illan juhlihin.
Yksin, kaksin, kolmissin.

Oravat ja jänikset,
karhut, ketunpoikaset,
punatulkut, linnut muut
laulaa, että kaikuu puut.

Sitten käy he piirihin.
Karhu, jänis, teerikin.
Sekös kuuta naurattaa.
Ei lie nähty hassumpaa.

Laulun tahtiin joka puu
sinne tänne kallistuu.
Kettujenkin leikki on
jouluynönä viaton.

-Oiva Paloheimo

Kalevala

Anna lahjaksi
jotain kaunista